

MARIANNE ONTEERD

EEN STADJE IN DE PROVINCIE
HET GEDEELDE FRANKRIJK
DE VERKALKTE REVOLUTIE
SCHIETEN OP VRIENDEN
DE KLEINE PRATERTJES
DE GAULLE TER ZEE
VECHTEN IN VEELVOUD

23

Het verslagen Frankrijk werd in juni 1940 niet — zoals de andere door de Duitse legers onder de voet gelopen landen — in zijn geheel bezet. Hitler gaf er de voorkeur aan een 'onafhankelijke' Franse staat te laten voortbestaan. De plannen die hij koesterde ten opzichte van Engeland stonden bij deze beslissing centraal; de Franse bezittingen buiten Europa en de Franse vloot (die grotendeels buiten bereik van de Duitsers was) vormden belangrijke elementen in de overwegingen van de Führer.

Zo kreeg de oude maarschalk Pétain, die half juni de failliete boedel van premier Reynaud had overgenomen, de mogelijkheid op het graf van de Derde Republiek in Vichy een nieuwe *Etat Français* te stichten, die moest proberen in harmonie met de Duitsers het Franse rijk intact én uit handen van de geallieerden te houden.

De pogingen van het nieuwe regime om uit het diepst van de nederlaag de weg in te slaan naar herstel van de glorie van het oude Frankrijk ontmoetten aanvankelijk (grotendeels ook gedragen door de persoon van Pétain) een ruime mate van sympathie — de autoritaire structuur van het Vichy-bewind zag men daarbij gemakshalve voorlopig maar door de vingers. Lang duurde het evenwel niet of men ging inzien dat Frankrijk en het Franse volk niet in het minst gebaat waren met samenwerking met de Duitsers en met de conservatieve revolutie van Pétain; de afkeer en het verzet gingen zich evenzeer tegen Vichy richten als tegen de Duitsers.

Voor Engeland lagen de problemen eenvoudig. Frankrijk had afgedaan als bondgenoot; voorkomen moest nu worden dat de Duitsers gebruik zouden maken van de Franse gebieden overzee en dat zij de Franse vloot aan hun zijde zouden inschakelen in de oorlogvoering. Churchill riskeerde zelfs de haat van alle Fransen door — in de zomer van 1940 al — een groot deel van de Franse vloot, die nog slechts enkele weken tevoren zij aan zij met de *Royal Navy* gestreden had, naar de kelder te jagen.

En dan was er ook nog generaal de Gaulle, die zich opgeworpen had als 'leider van de Vrije Fransen' en poogde de Fransen in alle werelddelen ervan te overtuigen — indien nodig zelfs gewapenderhand — dat zij er beter aan deden zich achter zijn vaandel te scharen dan trouw te blijven aan Vichy. Hoe gering ook zijn aanvankelijk succes was, de bijzondere positie van de Franse gebieden overzee en de daarmee, met name in het Nabije Oosten en Noord-Afrika, verbonden strategische belangen maakten de problemen waarvoor de regering in Vichy zich geplaatst zag, nog weer omvangrijker en ingewikkelder. A.H.P.

VICHY:
ZETEL VAN DE FRANSE REGERING

EEN STADJE IN DE PROVINCIE

DRS. EVA TAS

Harlingue-Viollet

Vichy, vóór 1940 alleen bekend als een onschadelijk zo niet heilzaam mineraalwater, is sindsdien synoniem geworden met schaamteloze of alleen maar groezelige collaboratie. Dat woord heeft in en door Vichy pas een onguere betekenis gekregen.

Het doodse badplaatsje vol dure hotels uit de tijd van Napoleon III wekte bij zijn nieuwe bewoners niet direct vrees voor opgewonden volksmenigten of erger. Half juni 1940 had generaal Weygand er even zijn hoofdkwartier. In die dagen was half Frankrijk nog op trek: de *exode*, de uittocht van mensen die voor de *Wehrmacht* uit naar het verre zuiden vluchtten, was in volle gang. Ministers en parlement zochten vanaf 14 juni

Militair ceremonieel voor 'Hôtel du Parc' te Vichy, de residentie van Pétain.

Bordeaux op. Het stadhuis, de prefectuur en het vermaarde Grote Theater werden de overvolle centra van koortsige bedrijvigheid. Onder de kreet 'Pétain moeten we hebben!' — overigens al vijf jaar eerder gehoord — werd de oude, naar macht dorstende maarschalk regeringsleider. Op 25 juni wachtten de Duitse divisies met het bezetten van de havenstad tot hij en de flarden staatsapparaat die hadden verlaten. Na een verblijf van een dag of wat in Clermont-Ferrand viel de keus op Vichy als hoofdstad van het zogenaamde vrije gebied. In dit stadje, met zijn bronnen

en parken, het dorado van welgestelde nieren leverlijders, zouden in de komende jaren nog heel andere ziekten woeden.

Eerzuchtige scribenten en verslagen generaals, de stokoude overwinnaar van Verdun en jonge baantjesjagers — allen hoopten en verwachtten ze hun bezigheden binnenkort weer naar Parijs te kunnen verleggen. Tot zolang zou men zich wel behelpen met de kuur- en speelzalen en de schaduwrijke, hoewel toch nog smoorhete lanen met hun ouderwetse rieten stoeltjes.

Van 30 juni af druppelden de excellenties en vervolgens de parlementariërs binnen tenslotte tussen het twintigtal luxe hotels de Derde Republiek eerst te verloochenen en

vervolgens wettig om hals te brengen. Het *corps diplomatique* werd, heel toepasselijk, ondergebracht in 'Hôtel des Ambassadeurs'; het ministerie van marine in het tweederangshotel 'Helder', genoemd naar een onduidelijk zeventiende-eeuws wapenfeit ter zee nabij het Nederlandse Den Helder.

'Majestic' bood onderdak aan de haastig opgetrommelde en zelden majesteitlijke volksvertegenwoordigers. De vorige minister-president Reynaud, door een auto-ongeluk zwaargewond betrok hotel 'Regina'. In het grootste etablissement ter plaatse, het 'Hôtel du Parc', werd woonruimte gereserveerd

toneelzaal van het kleine Casino, dat zoveel mogelijk het hun vertrouwde Palais Bourbon nabootste. Spreekgestoelte en voorzitterszetel stonden op het toneel; de eerste rijen stalles moesten de regeringsbanken verbeelden. De senatoren delibereerden in de lokalen van de Maatschappij voor de Medische Wetenschappen.

Het stadje was leeg in de vroege ochtend van de vierde juli, toen rijen vrachtauto's het Pétainbewind naar Vichy verhuisden. Aan het einde van de week verdrong er zich een 'warrige, roezemoezige menigte met een luchtje eraan.' Op de buitenwegen stuitte

wandelgang. Duizend man extra-politie omringden en overstroomden het gebouw. Door de parodie op de wettelijkheid heen nam Blum panische angst waar; na twee dagen leek de meerderheid ondergedompeld in een bad van verrotting. Slechts tachtig leden stemden tegen de volmachten voor Pétain. Toch zat hier het rompparlement van het Volksfront uit 1936; alleen de communisten ontbraken, omdat ze in januari door Daladier vervallen waren verklaard van hun tweeënzeventig kamerzetels. Toen Pétain met Hitlers zegen hoofd werd van de *Etat Français* (Vichy-Frankrijk), hadden de

GEDEELD FRANKRIJK

De Duitse bezettingszone van Frankrijk kreeg na de wapenstilstandsovereenkomst een militair bestuur. De demarcatielijn tussen het bezette en het onbezette deel van het land was in feite een zwaarbewaakte grens. Binnen het bezette gedeelte annexeerden de Duitsers geruisloos Elzas en Lotharingen. De Zone rattachée au commandement allemand de Bruxelles omvatte de departementen Calais en Nord. Ze werd niet alleen om militaire redenen afgescheiden (als strategisch belangrijk kustgebied), maar ook uit politieke overwegingen. Hitler dacht hierbij aan een mogelijke samenvoeging in de toekomst van Frans en Belgisch-Vlaanderen. Soortgelijke gedachten speelden een rol bij de vaststelling van de zogenaamde Nordostlinie, die de Zone interdite en de Zone réservée omsloot. Deze lijn, die begon aan de monding van de Somme, vervolgens de loop van deze rivier en die van de Aisne volgde en tenslotte via Vouziers, Saint-Dizier en Chaumont bij Dôle de demarcatielijn met het onbezette deel van Frankrijk bereikte, volgde ongeveer de grenzen van het middeleeuwse Heilige Roomse Rijk van de Duitse Natie. Voor deze Sperrlinie en dan met name waar ze de Zone interdite begrensd, golden strenge maatregelen met betrekking tot de terugkeer van bewoners die in de oorlogsdagen uit dit gebied waren gevlucht. Italië annexeerde in 1940 het gebied dat het langs de Frans-Italiaanse grens had veroverd. Toen de Duitsers in november 1942 het onbezette deel van Frankrijk binnenrukten, bezetten de Italianen het gebied dat op de kaart met een groene lijn is aangegeven. Hier toe behoorde ook Corsica.

Drs. C. J. F. Stuldreher

voor Pétain. Pal erboven lagen de bureaus van de door hem verfoeide Laval, die in zijn nabijgelegen geboortedorp zo vaak hij kon zijn gezin opzocht op kasteel Châteldon. Nieuwsgierigen trachtten van het bordes af een glimp op te vangen van de oude maarschalk of zochten zijn marmeren profiel door de ramen van restaurant 'Chantecler'. Het 'Pavillon Sévigné' herbergde president Lebrun, de man die zich zo nauwgezet aan zijn opdracht hield en zich stilletjes uit Vichy naar huis liet sturen.

De *député's*, de leden van de Kamer van Afgevaardigden, mochten vergaderen in de

men 'voortdurend op versperringen van gendarmes, die scherper toezicht hielden dan in het leger, en alle kruispunten in de stad waren door de mobiele garde en de cavalerie bezet.' Aldus ooggetuige en oud-premier Léon Blum, die zich met zijn socialistische fractie ging beraden. Noch hij, noch de republiek telde hier veel vrienden, zo kon hij, trekkend aan zijn snor, constateren.

Over een revisie van die republiek moest een verenigde vergadering van Kamer en Senaat op 10 juli beslissen. Voor deze lugubere operette bood alleen de schouwburg van het grote Casino plaats. De hal deed dienst als

Franse communisten illegaal al zestig nummers van hun *Humanité* uitgegeven. Ook afwezig, wekten zij vrees in het fraaie Casino-park van Vichy, dat de tegenstemmers nog op 10 juli achterom verlieten, nu het in handen was van wie 'liever Hitler dan het Volksfront' zag. 'We hebben nu een Hindenburg, maar waar blijft onze Hitler?' verzuchtte de met de Duitsers sympathiserende Fabre-Luce. Hij kreeg Laval, die voor de rechter nog betreurdde dat 'het antifascisme sterker dan de vredeswil' zou zijn geweest. Het werd vier jaar fascisme en nog lang geen vrede.

DE INRICHTING VAN DE
VICHY-STAAT

DE VERKALKTE REVOLUTIE

DR. H. MICHEL

Toen maarschalk Pétain, nauwelijks een paar dagen na zijn benoeming tot voorzitter van de ministerraad, de Fransen in kennis stelde van de ondertekening van de wapenstilstand, maakte hij meteen duidelijk dat hij van plan was Frankrijk zijn oude grootheid terug te geven door een 'intellectueel en moreel herstel'. Terwijl de oorlog voortduurde, een deel van Frankrijk was bezet en Duitse troepen waren gelegerd op weinige kilometers van de nieuwe hoofdstad Vichy, maakten de nieuwe Franse leiders zich op het land grondig te hervormen. Daar zij ervan overtuigd waren dat de voor Frankrijk ongekende nederlaag meer te wijten was aan de gebreken en de morele tekortkomingen

van het republikeinse regime dan aan een te zwakke bewapening, wilden zij de gehele structuur van de staat wijzigen. Dat heette dan 'de Nationale Revolutie'. Deze 'Nationale Revolutie' kwam in de eerste plaats neer op een persoonlijke dictatuur van maarschalk Pétain. Nadat het parlement hem op 10 juli met een grote meerderheid van stemmen volmacht had gegeven een nieuwe grondwet te ontwerpen — die dan ter goedkeuring aan de natie zou worden voorgelegd, vaardigde de maarschalk reeds op 11 juli drie 'constitutionele besluiten' uit, waarmee hij alle macht aan zich trok. Volgens deze besluiten kreeg hij het recht de ministers te benoemen — die

alleen aan hem verantwoording schuldig waren — het recht wetten uit te vaardigen en te laten uitvoeren, het recht tot het aanstellen van mensen in alle ambten, volledige zeggenschap over de strijdkrachten, het recht gratie te verlenen en het recht tot onderhandelen als ook tot ratificatie van verdragen. Pétain ontzegde zich alleen het recht om zonder toestemming van het parlement een oorlog te verklaren. Direct na het bekend worden van deze besluiten deed in heel Vichy het grapje de ronde dat 'de maarschalk alles kon, behalve van een man een vrouw maken'. Dat Pétain vlot de grenzen overschreed van de taak die het parlement hem had toevertrouwd, staat zonder twijfel

vast. Maar verdoofd door de catastrofe die Frankrijk had getroffen, stelde het Franse volk een bijna mystiek vertrouwen in de Redder des Vaderlands, die verklaarde dat hij zijn hele persoon aan Frankrijk wgschonk. De politici van de Derde Republiek, president Lebrun voorop, keurden alles goed en verdwenen vervolgens van het toneel. Ook de Duitsers reageerden niet; de veranderingen op wettelijk en bestuurlijk gebied waren dus door hen in genen dele aan het land opgedrongen. Was deze dictatuur, stijl-Pétain, naar fascistisch model gevormd? In het parlement werd verscheidene malen gezegd dat dit inderdaad zo was, terwijl Pétain zelf in een van zijn boodschappen onderstreepte dat

Links: de Vichy-regering in juli 1940. Door generaal Weygand en vice-premier Laval geflankeerd, maarschalk Pétain (in donker kostuum, met hoed); tweede van links op de achtergrond (in uniform) admiraal Darlan.

Rechts: de bijeenkomst van de Nationale Vergadering op 10 juli 1940 gaf Pétain de kans alle macht aan zich te trekken.

Constitutionele acte nr. 2, bepalende de autoriteit van het hoofd van de Franse Staat, 11 juli 1940.

Wij, Maarschalk van Frankrijk, Hoofd van de Franse Staat op grond van de constitutionele wet van 10 juli 1940, verklaren:

Artikel I. Sub 1. *Het Hoofd van de Franse Staat zal volledige bestuursmacht bezitten. Hij zal de ministers en staatssecretarissen benoemen of ontslaan. Zij zullen slechts aan hem verantwoording schuldig zijn.*

Sub 2. *Hij zal in de ministerraad wetgevende macht uitoefenen: a. Tot de vorming van de nieuwe Nationale Vergadering. b. Na deze vorming in geval van internationale spanning of ernstige binnenlandse crisis, naar eigen beslissing en in dezelfde vorm. Onder dezelfde omstandigheden zal hij alle nodige voorschriften van budgetaire of fiscale aard uitvaardigen.*

Sub 3. *Hij zal wetten uitvaardigen en toezien op de uitvoering daarvan.*

Sub 4. *Hij zal benoemingen doen voor al die burgerlijke en militaire functies waarin de wet met geen andere benoemingsregelingen voorziet.*

Sub 5. *Hij zal de volledige macht over de strijdkrachten hebben.*

Sub 6. *Hij zal het recht hebben gratie en amnestie te verlenen.*

Sub 7. *Buitenlandse afgezanten en ambassadeurs zullen bij hem geaccrediteerd zijn. Hij onderhandelt en ratificeert verdragen.*

Sub 8. *Hij kan de staat van beleg afkondigen in een of meer delen van het grondgebied.*

Sub 9. *Hij zal geen oorlog verklaren zonder voorafgaande toestemming van de wetgevende vergadering.*

Artikel II. *Alle bepalingen van de grondwetten van 24 februari 1875 en 16 juli 1875 die onverenigbaar zijn met deze acte, zijn hiermede ingetrokken.*

Vichy, 11 juli 1940

Ph. Pétain.

'het denken en handelen van Frankrijk duidelijk in overeenstemming dienen te zijn met de daden en gedachten van hen die bij de komende reorganisatie van de wereld de toon zullen aangeven.' Daarentegen verklaarde hij ook dat 'elk volk een regime dient te scheppen dat aangepast is aan de eigen aard.' Hij weigerde bovendien de vorming van een één-partijstaat; de jongeren werden niet gedwongen zich aan te sluiten bij één enkele jeugdorganisatie. Ook de christelijke beginselen waar men bij de besluitvorming vanuit ging en de sleutelposities voor de notabelen van de '200 families' laten zien dat de Nationale Revolutie op zekere punten afweek van het nazisme of fascisme.

stijl van het nieuwe regime, onder andere doordat Pétain in zijn decreten het koninklijke 'wij' placht te gebruiken, een grote bekoring uit voor de verstokte monarchisten van de *Action française* met Charles Maurras voorop. Van de Franse 'reactie' kreeg het regime de afkeer mee van het parlementaire stelsel, de vijandigheid jegens minder goed ingeburgerde vreemdelingen ('vreemde snoeshanen'), het wantrouwen tegen de steeds verder om zich heen grijpende staatsbemoeiingen, de veroordeling van het napoleontisch centralisme, het waken over de publieke moraal door middel van een godsdienstige opvoeding, het nationalistische taalgebruik, de vrees voor de volksmassa, de

In feite ontleende de Nationale Revolutie haar ideeën aan de reactionaire krachten die de Revolutie van 1789 en de Republiek nimmer hadden geaccepteerd. Zij waren altijd blijven hameren op de verderfelijke van de 'principes van 1789', die de grondslagen van het maatschappelijk leven — gezin, geboortegrond en beroep — hadden vervangen door een 'abstract mensbegrip'. Vandaar dat de vermaarde formule 'Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap' moest wijken voor de leuze 'Arbeid, Gezin en Vaderland.' En hoewel er niet regelrecht werd gekoerst naar een formeel herstel van de monarchie — al dacht de graaf van Parijs eerst dat dit wel het geval was — ging er toch van de gehele

sterke neiging om aan de 'zedelijke krachten' voorrang te verlenen boven de 'materiële krachten', de overtuiging dat de maatschappij opgebouwd dient te zijn als een hiërarchische piramide en dat de economie wordt beheerst door onveranderlijke wetten, en tenslotte het geloof dat Frankrijk zou weten te herrijzen. Een van de eerste maatregelen die werden genomen, was trouwens de volledige persoonswisseling in het landsbestuur en een nieuwe wijze van benoeming. Afgezien van Pierre Laval, speelde geen enkele politicus uit de Derde Republiek nog een rol van betekenis. In hun plaats kwamen deels hoge ambtenaren en specialisten, deels tegenstanders van de Derde Republiek, die voor-

dien bij de algemene verkiezingen nooit een kans hadden gehad en nu revanche konden nemen. Daar de ideeën van de Franse 'reactie' vooral sterk verbreid waren bij het militaire *establishment*, werd er dikwijls een beroep op officieren gedaan. Vooral marine-officieren stonden in hoog aanzien, althans toen admiraal Darlan het kabinet presideerde. Pétain gaf trouwens aan alle hervormingen een sterk militaire inslag. De macht was aan de top geconcentreerd en werd trapsgewijze en via allerlei tussenschakels naar beneden, naar het volk toe gedistribueerd. Volgens dit systeem werden regionale prefecturen gecreëerd, waarbij aan de prefecten meer gezag toeviel, terwijl de burgemeesters van de grote gemeenten voortaan niet meer gekozen, maar benoemd werden en de wetgevende lichamen in die gemeenten op een zijspoor werden gerangschikt. In plaats van het soevereine volk kwamen, in alle geledingen, leiders of 'chefs' die de verantwoordelijkheid droegen. Aan de opleiding van deze mensen besteedde de staat dan ook grote zorg, met als gevolg dat de instituten waar deze functionarissen hun opleiding ontvingen, alle aandacht kregen. De politieke ervaring van figuren als Pétain, Weygand of Darlan was erg magertjes; zij omringden zich bij voorkeur met juristen en hoge ambtenaren, van wie velen sympathiseerden met de *Action française*; op alle niveaus constateerde men een toeloop van 'notabelen', dat wil zeggen van industriëlen, grootgrondbezitters en beoefenaren van vrije beroepen.

Terwijl de meeste fascistische splinterpartijtjes het door de Duitsers bezette Parijs verkozen boven Vichy, schaarde een van de twee belangrijkste fascistische bewegingen, de 'Franse Sociale Partij' van kolonel de la Rocque, zich volledig achter Pétain. Het gezag van het nieuwe regime verbreidde zich over het gehele land en dat gezag werd tevens gewaarborgd door de oprichting van het op militaire leest geschoeide 'Franse Legioen', waarin alle oud-strijders werden verenigd, die bovendien in Pétain hun hoogste bevelhebber zagen. Het Legioen was in wezen belast met het propageren van de ideeën der Nationale Revolutie en de ontmaskering van haar vijanden. In het haastig geformeerde kader van het Legioen kon men ook een paar 'linkse' voormannen als vakbondsleiders en politieke theoretici aantreffen; hun rol was evenwel te verwaarlozen.

Voor het grote publiek was in 1940 overigens slechts één ding belangrijk: dat de maarschalk het roer van het schip van staat had overgenomen. In de noordelijke (bezette) zone van het land was men hem dankbaar dat hij een Franse regering had weten te handhaven. Men was blij dat men in voorkomende gevallen zijn toevlucht in het niet-bezette deel van het land kon zoeken. En in dat onbezette deel was de bevolking Pétain dankbaar dat hij haar had gevrijwaard tegen een Duitse bezetting. De populariteit van de Overwinnaar van Verdun was dan ook bijzonder groot; overal waar hij zich vertoonde, verwekte hij een enorme geestdrift onder de mensen. Wat hij besloot, deed er weinig toe; slechts zijn aanwezigheid aan de top was van belang. Er ontstond een ware

verering van de Leider, in wie men een grenzeloos vertrouwen stelde. Mocht er al eens kritiek worden geuit, dan was die misschien op de omgeving van de maarschalk, maar nimmer op Pétain zelf gericht. Onder deze omstandigheden werd het nieuwe, autoritaire, hiërarchische en corporatieve regime aanvaard; op z'n minst legden men zich er bij neer. Niemand kwam voor de Derde Republiek op; zelfs generaal de Gaulle in Londen keerde zich krachtig tegen de fouten en zwakheden van het oude bewind, terwijl de eerste illegale bladen in Frankrijk — met uitzondering van de communistische — wel de bezetter of de politiek van collaboratie aanvielen, maar niet de

Nationale Revolutie in de strijd betrokken. De Nationale Revolutie begon al gauw het onderwijs te hervormen. Al waren bepaalde besluiten, zoals de algemene invoering van het gymnastiekonderwijs, gelukkig te noemen en niet politiek geïnspireerd, de belangrijkste besluiten hadden tot doel de universiteit krachteloos te maken: universitaire raadgevende organen werden opgeheven, terwijl de voorzitters (decanen) van de faculteiten voortaan niet meer gekozen, doch benoemd werden. Op de openbare scholen werd het godsdienstonderwijs ingevoerd, terwijl het bijzonder onderwijs forse subsidies kreeg. De kweekscholen werden gesloten — de extreem-rechtse vleugel in het land had de

—voilà le cri du peuple.

LISEZ

LE CRI du PEUPLE

DIRECTEUR JACQUES DORIOT

DE PARIS

GRAND QUOTIDIEN D'INFORMATION

IMP. CHAIX, PARIS

Boven: na de catastrofale nederlaag stelde het Franse volk een bijna mystiek vertrouwen in de Redder des Vaderlands — en de Franse politici niet minder.

Rechterpagina: maarschalk Pétain, hoofd van de Vichy-regering en in feite alleenheerser, tijdens een godsdienstige plechtigheid in een van de kerken in Vichy.

onderwijzers hun pacifistische propaganda tussen de twee wereldoorlogen en hun revolutionaire gezindheid fel verweten. Vooral de nieuwe jeugdbeweging beijverde zich om discipline, gehoorzaamheid en saamhorigheidsgevoel aan te kweken.

Een vooraanstaande plaats werd ingeruimd voor de katholieke kerk. Op al zijn reizen begaf de maarschalk zich na aankomst in een plaats eerst naar de kerk; bij bepaalde godsdienstige plechtigheden betrokken officieren de wacht naast het altaar; de clerus bad steeds veelvuldiger voor 'Frankrijk en zijn leider', terwijl de hoogste kerkelijke autoriteit, kardinaal Gerlier, liet weten dat 'Pétain Frankrijk en Frankrijk Pétain' was. Van het neutrale karakter van staat en onderwijs, het oude stokpaardje van de 'republikeinen', was inderdaad weinig meer over.

De leiders van Vichy hadden angst voor de arbeidersklasse; deze beduchtheid breidde zich uit tot grote stedelijke agglomeraties en organisaties van industrie-arbeiders. De grote vakbonden werden ontbonden. In een 'Handvest van de Arbeid' werd de werknemers alle invloed op 'slands economie ontnomen. In dit handvest werd de noodzaak tot overeenstemming en samenwerking tussen de klassen benadrukt, de klassenstrijd veroordeeld en werden stakingen verboden. De arbeiders moesten lid worden van officiële beroepsorganisaties, waarvan de leiders werden benoemd door de minister van arbeid. In tegenstelling tot de arbeiders stonden de boeren bij het Vichy-regime buitengewoon hoog aangeschreven. Om bij voorbaat de oorzaken van een eventuele burgeroorlog weg te nemen, prees men een 'terugkeer naar de aarde, die niet liegt' warm aan. De boeren werden aangemoedigd zich aan te sluiten bij een corporatie waarin alle categorieën — dus grootgrondbezitters, kleine landeigenaren, boeren, pachters en landarbeiders — op basis van gelijkheid waren verenigd.

Dit corporatieve systeem wilde Vichy voor de gehele Franse economie invoeren, daar het regime niet in navolging van Duitsland en Italië een door de staat geleide economie wilde doorvoeren. In het kader van dit systeem werden per bedrijfstak 'organisatie-comités' ingesteld, die zeer vergaande bevoegdheden kregen. Hoewel er onder druk van de omstandigheden — bijvoorbeeld in verband met de voedseldistributie en het voldoen aan Duitse vorderingen — sprake was van een zeker dirigisme, betekende de Nationale Revolutie dus, afgezien van enkele antikapitalistische leuzen, in feite een bevestiging van de macht der 'bazen'.

De man in de straat accepteerde deze 'vernieuwingen', die in werkelijkheid dikwijls slechts een terugkeer naar het verleden waren. Maar naast dit schijnbaar constructieve aspect toonde de Nationale Revolutie ook al gauw een ander aspect, dat repressief van aard was. Op beschuldiging van 'antinationale propaganda' kregen de communistische leiders beperkte bewegingsvrijheid opgelegd of werden ze geïnterneerd, terwijl aanhangers van De Gaulle werden vervolgd wegens 'het samenspannen met een vreemde mogendheid'. Zelfs het luisteren naar de BBC werd verboden. De vrijmetselaars werden schuldig bevonden aan het 'corrumperen van

Frankrijk' en mochten daarom geen openbare ambten meer bekleden, terwijl hun namen in de staatscourant op de zwarte lijst werden gezet. In een grootscheepse administratieve operatie werden duizenden ambtenaren overgeplaatst, geschorst of kregen hun congé. Zij die 'schuldig aan de nederlaag' waren — en dat waren alleen politici, want de militairen stonden bij Vichy boven elke verdenking — moesten later tijdens een plechtig gevoerd proces te Riom terechtstaan.

De vreemdelingenhaat kwam tot uiting in het ongedaan maken van recente naturalisaties en in het uitleveren van Duitse, Italiaanse en Spaanse politieke vluchtelingen

aantal tegenstanders van het regime en ook de kracht van het verzet. Daar bovengenoemde maatregelen dikwijls een uitvloeisel waren van de politiek van collaboratie, kreeg men steeds sterker de indruk dat ze door de Duitse overwinnaar waren opgelegd of hem op z'n minst tot voordeel strekten. Toch werden die maatregelen in feite slechts toegepast in het niet-bezette deel van Frankrijk. Zo verbreedde zich de kloof tussen de Fransen onderling, iets waarover de bezetter zich slechts kon verheugen. Ze verlegden de verantwoordelijkheid voor de oorlog. Niet Hitler, maar Frankrijk zelf kreeg die te dragen. Vichy leerde in de nederlaag berusten. Zelfs de krijgsgevangenen werden ver-

aan Hitler, Mussolini of Franco — een en ander volledig in strijd met de traditionele Franse gastvrijheid en de eer van het land. Het begon met een *numerus clausus* voor bepaalde beroepen, maar al snel werden de vreemdelingen ook naar werkkampen gezonden, vonden er *razzia's* en arrestaties onder hen plaats, werden hun goederen onteigend of werden ze naar Duitsland gedeporteerd.

Frankrijk, het vaderland van de rechten van de mens, schiep zo groepen paria's. Het land was onderworpen aan een politiebewind. In toenemende mate werden mensen op twijfelachtige gronden gearresteerd en geïnterneerd. In april 1941 waren er in onbezet Frankrijk al vijftien grote concentratiekampen. Enige daarvan, zoals Gurs, Le Vernet en Les Milles, telden elk ruim 10.000 gedetineerden en als de poorten openzwaaiden, was dat meestal voor het transport van gevangenen naar Duitse kampen.

Het is deze onderdrukking geweest, die verontwaardiging wekte en waardoor velen uit hun verdoving ontwaakten. Zo groeide het

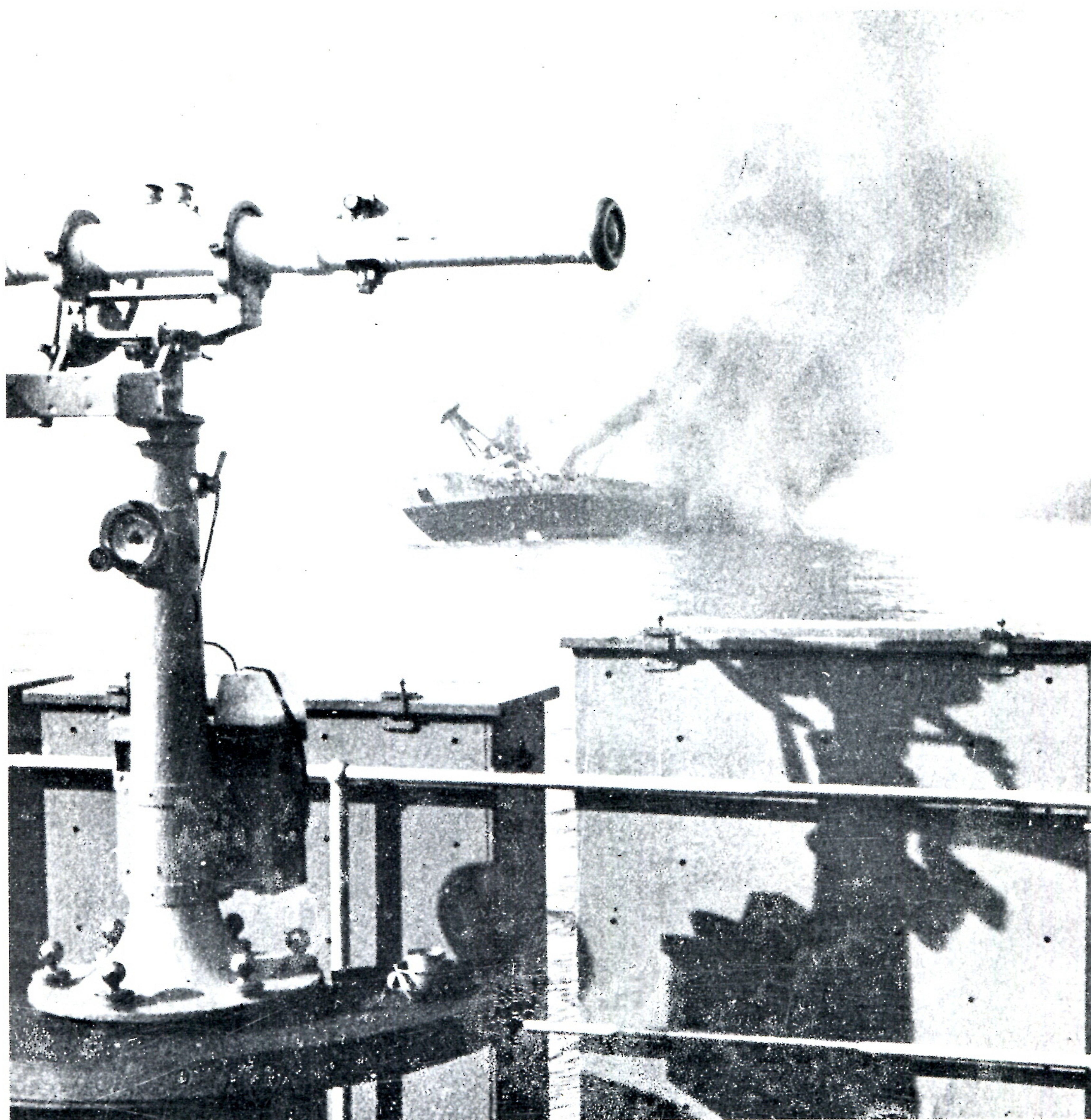
maand geen ontvluchtingspogingen te ondernemen, maar zonder verzet te werken voor hun cipiers. En stond de wens om het land te laten terugkeren tot een in wezen agrarische structuur niet gelijk aan het land beroven van zijn zware industrie, zonder welke een staat nooit een machtige mogendheid kan zijn? En was de intensieve propaganda tegen Engeland, dat tot zondebok werd gemaakt, de Duitsers niet van direct nut doordat de mensen op deze wijze vergaten dat alleen Duitsland verantwoordelijk was voor de onderdrukking en de uitbuiting van het land?

Deze 'revolutie' was alleen in naam 'nationaal'. In feite zaaide zij verdeeldheid in de natie. Voor een deel van de Fransen betekende zij een revanche, voor de overigen een straf. Ofschoon oorspronkelijk een uitlaat voor het nationalisme, werd de Nationale Revolutie tenslotte een afwijking, een perversie van ware vaderlandsliefde. Daarom zou het Franse verzet, zowel in Londen als in Frankrijk zelf, haar even fel gaan bestrijden als het de Duitse bezetters bestreed.

DE GEBEURTENISSEN IN
MERS EL KEBIR

SCHIETEN OP VRIENDEN

JOEP BÜTTINGHAUSEN

Na de Franse nederlaag stond Engeland geheel alleen tegenover een militair oppermachtige vijand. Slechts de Britse vloot overtrof in kracht de gecombineerde Duits-Italiaanse marine. Wilde Engeland dit overwicht echter behouden, dan diende het tot elke prijs te voorkomen dat de moderne en krachtige Franse vloot in handen van de vijand zou vallen.

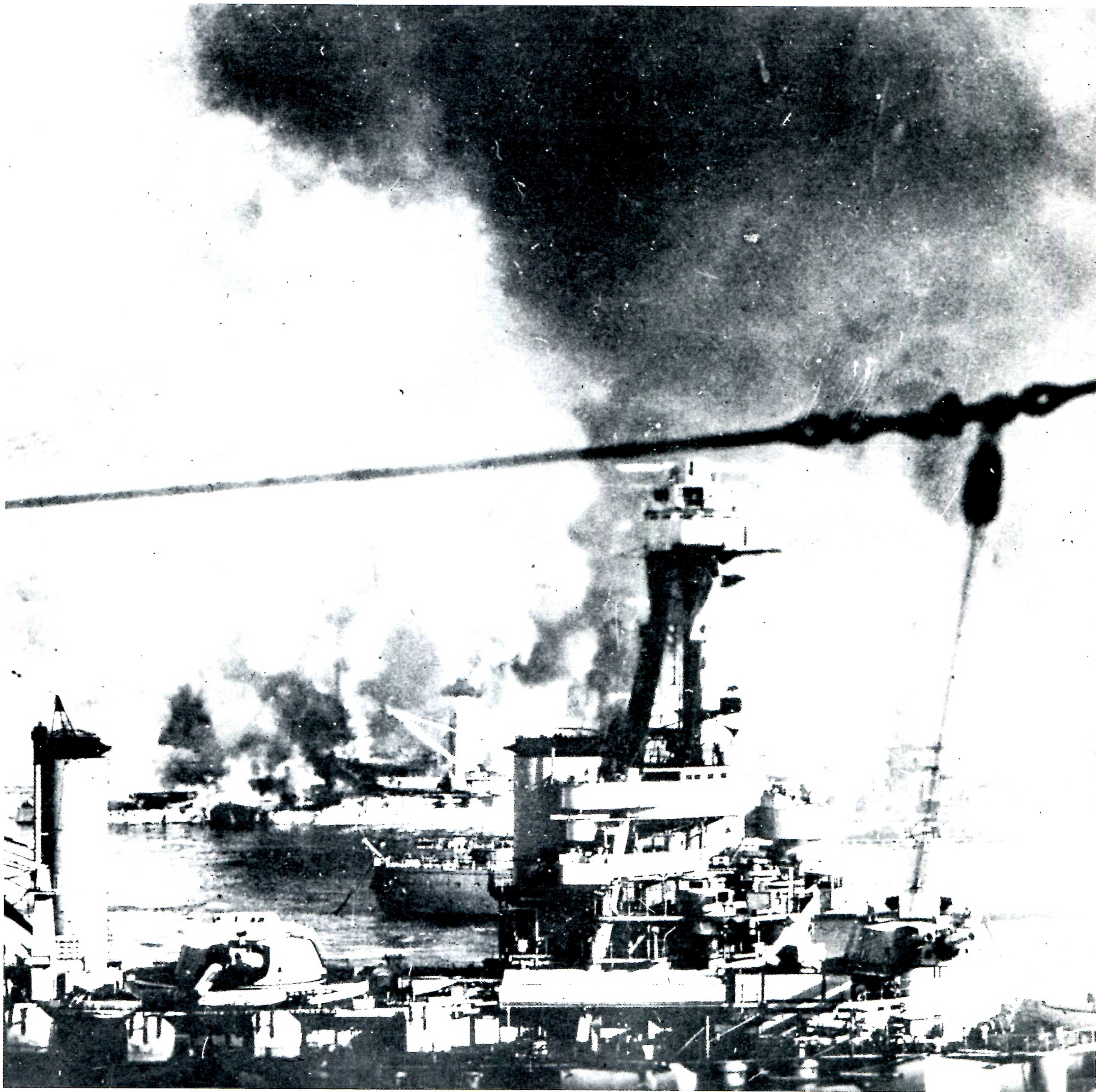
Ofschoon oorspronkelijk tussen Londen en Parijs plechtig was afgesproken dat geen van beide geallieerden afzonderlijke wapenstilstandsonderhandelingen zou aangaan, had Londen na het militair débâcle in Frankrijk de Fransen toch toegestaan met de Duitsers en Italianen te gaan onderhandelen. Maar

Linkerpagina: een van de meest dramatische gebeurtenissen in Mers el Kébir was de ondergang van het slagschip 'Bretagne'. Na een voltreffer vloog het van voor- tot achterstevan in brand, maakte snel water en kapseisde plotseling. Het aantal doden bij deze snelle ondergang: 977.

Onder: een van de oorlogsbodems die aan de tragische vernietiging wisten te ontkomen was de slagkruiser 'Strasbourg', hier op de voorgrond. Met vijf torpedobootjagers in zijn kielzog slaagde het schip erin onder zwaar Brits vuur naar volle zee te ontsnappen. Met drie van de jagers liep het de volgende dag de haven van Toulon binnen.

de Britten hadden daar wel één belangrijke voorwaarde aan verbonden: de Franse vloot zou zich naar Britse of andere veilige wateren moeten begeven, zodat er geen enkel gevaar bestond dat de vijand zich van de Franse oorlogsbodems zou kunnen meester maken.

De Britten, die door de Fransen onkundig werden gelaten over het verloop van de wapenstilstandsonderhandelingen, maakten zich hier ernstig zorgen over. En terecht. Artikel 8 van de wapenstilstandsovereenkomst bepaalde namelijk dat alle Franse oorlogsbodems (met uitzondering van een aantal dat nodig was voor de bescherming van de Franse overzeese belangen) naar hun

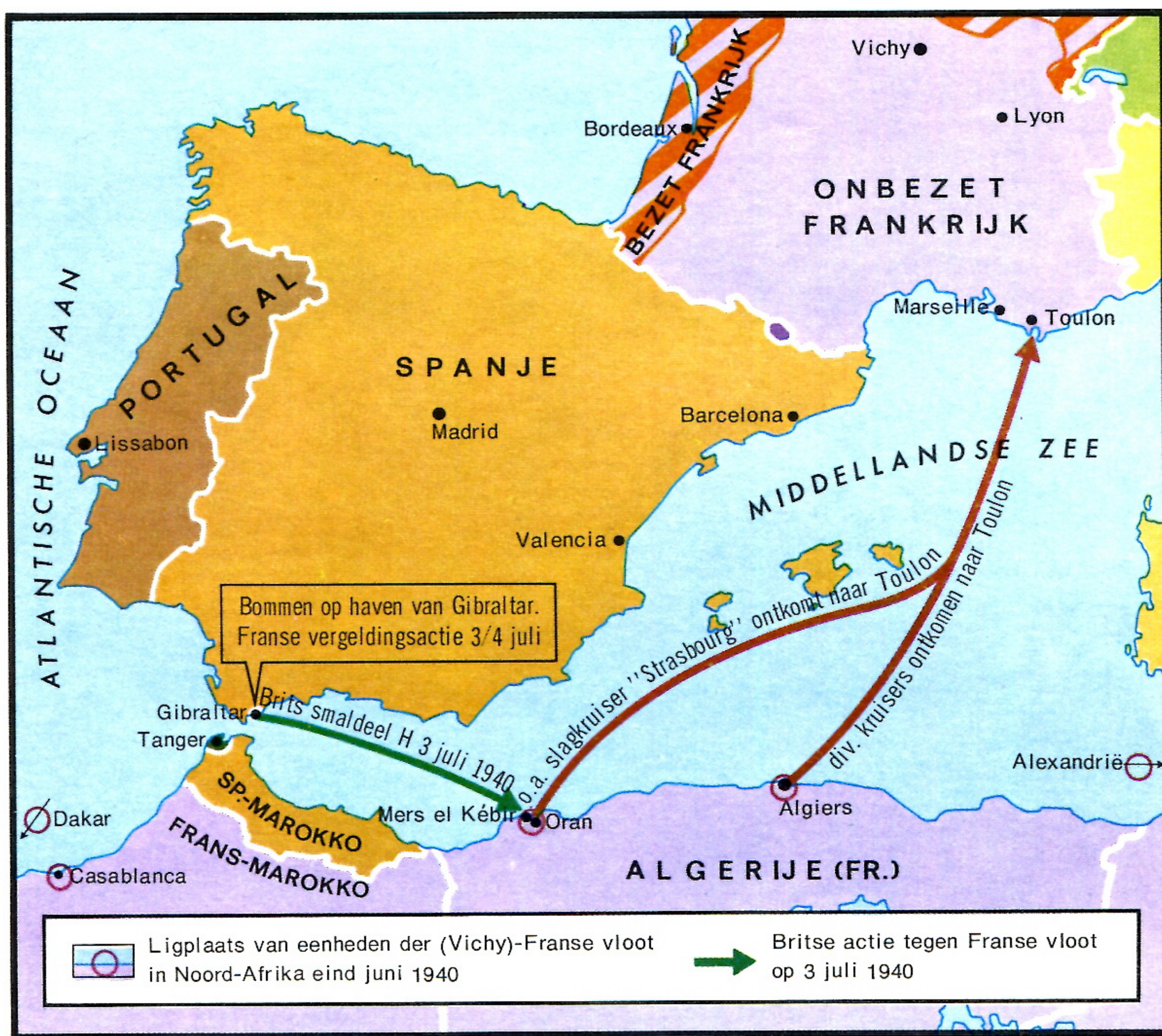
thuishavens dienden terug te keren, waar zij dan onder Duits-Italiaans toezicht zouden worden opgelegd en ontwapend. Dit artikel was voor Engeland volstrekt onaanvaardbaar. De Duitsers, die al zo dikwijls en zo flagrant hun woord hadden gebroken, konden immers, ondanks al hun plechtige beloften van het tegendeel, de wapenstilstand onder een of ander voorwendsel schenden en de Franse schepen in bezit nemen. Bovendien hielden de Britten rekening met een eventueel later te sluiten Frans-Duits vredesverdrag, waarbij Frankrijk wellicht onder zware druk zou worden gezet en waarop Londen dan geen enkele invloed meer zou kunnen uitoefenen.

Onder: een overzicht van de Engelse acties tegen de Franse vloot in juli 1940. Operatie 'Katapult' kostte de Franse marine 1297 doden. Rechts: admiraal Gensoul neemt afscheid van zijn gesneuvelde mannen.

E.C.P.-Armées

Boven: op 6 juli verschenen boven de haven van Mers el Kébir Engelse torpedo-bommenwerpers om de op 3 juli reeds ernstig beschadigde 'Dunkerque' definitief uit te schakelen. Een foto van de aanval.

Hoewel Londen keer op keer door de Franse admiraliteit en ook door de Franse regering was bezworen dat Franse oorlogsschepen nooit in handen van de vijand zouden vallen, nam Engeland, en in het bijzonder Churchill, geen enkel risico. Tegen de adviezen van de Britse admiraliteit in besloot Londen met grote snelheid tot opstelling en uitvoering van de operatie *Katapult*. Deze operatie beoogde 'het gelijktijdig in bezit nemen, onder Brits toezicht brengen, op doeltreffende wijze buiten gevecht stellen of vernietigen van de gehele Franse vloot', voor zover die althans voor de Britten toegankelijk was. Op 3 juli moest de operatie beginnen. In de vroege ochtend

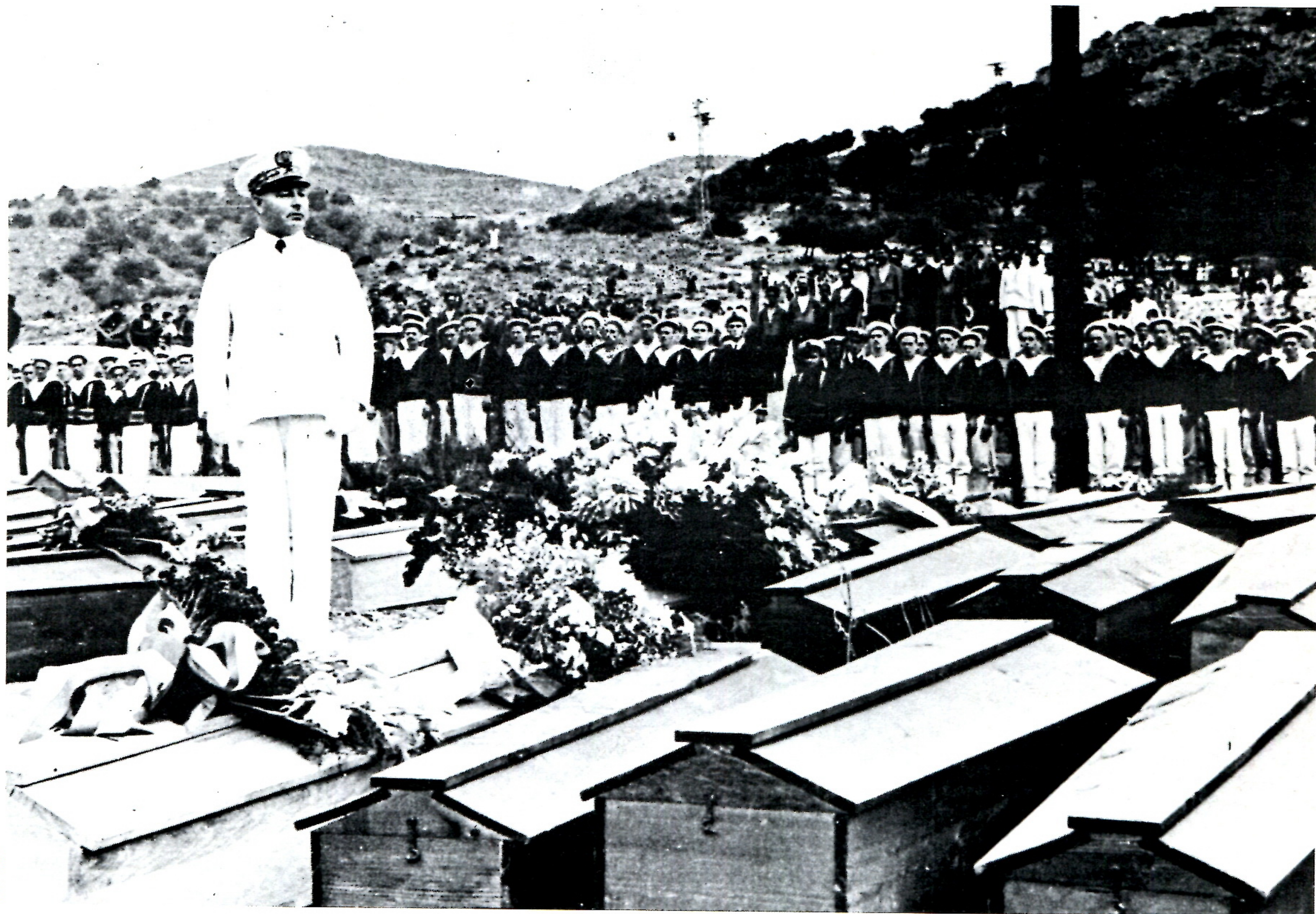
van die dag overrompelden sterke en zwaar-bewapende Britse eenheden de nog slapende bemanningen van alle Franse oorlogsschepen die in de havens van Plymouth en Portsmouth lagen. Deze schepen maakten ongeveer tien procent uit van de totale Franse vlootsterkte. Er vielen, voornamelijk door tegenstand op de grote Franse onderzeeboot 'Surcouf', enkele doden en gewonden, maar voor de rest verliep de operatie hier snel en vrijwel geruisloos. Ook met het Franse eskader onder bevel van admiraal Godefroy, dat op de rede van Alexandrië lag, hadden de Britten vrijwel geen moeilijkheden. De Britse admiraal Cunningham, die het bevel voerde over een

sterk vlooteskader dat bij Alexandrië lag, wist door subtiel onderhandelen elk gebruik van geweld te vermijden. Godefroy stemde erin toe al zijn schepen van stookolie te laten ontdoen en de stootbodems van de kanons aan land te laten brengen, waardoor deze Franse schepen uitgeschakeld waren. Het grote drama, dat herinneringen oproept aan een Griekse tragedie, speelde zich die derde juli echter af in de Franse marinebasis Mers el Kébir nabij de Algerijnse stad Oran. Daar lag het veruit sterkste Franse smaldeel, dat onder andere bestond uit de formidabele slagkruisers 'Dunkerque' en 'Strasbourg', de slagschepen 'Bretagne' en 'Provence', het vliegkampschip 'Commandant-Teste' en zes torpedobootjagers. Om ongeveer 09.30 uur plaatselijke tijd verscheen een sterk Brits smaldeel onder bevel van vice-admiraal Somerville ter hoogte van Oran. Dit smaldeel H, afkomstig uit de haven van Gibraltar, bestond uit de slagkruiser 'Hood', de slagschepen 'Resolution' en 'Valiant', het vliegkampschip 'Ark Royal', twee kruisers en elf torpedobootjagers. Kapitein-ter-zee Holland tot voor kort Brits marine-attaché in Parijs en een vurig vriend van Frankrijk, werd door Somerville als onderhandelaar naar de Franse commandant, admiraal Gensoul, gezonden. De Fransen werden voor de keuze gesteld a) met de Britten zee te kiezen en samen de strijd tegen de vijand voort te zetten; b) onder Britse controle en met een verminderde bemanning naar een Engelse haven te varen; c) de schepen met een verminderde bemanning en onder Britse controle naar een Franse haven in West-Indië of naar een Amerikaanse haven over te brengen; d) indien geen van deze drie voorstellen werd aanvaard, binnen zes uur zelf hun schepen tot zinken te brengen; e) indien ook dit werd geweigerd, er rekening mee te houden dat elke vorm van geweld zou worden gebruikt, daar door de Britten moest worden voorkomen dat de schepen in vijandelijke handen zouden vallen. De verraste en in zijn eer gekrenkte admiraal Gensoul weigerde onder de dreiging van Britse kanons ook maar één van deze voorstellen te aanvaarden en liet Somerville weten dat hij geweld met geweld zou beantwoorden. Bovendien beging hij de ook nu nog onbegrijpelijke fout om in de uren van koortsachtig onderhandelen die hierop volgden, de admiraliteit in Frankrijk via telegrammen een absoluut onvolledige weergave van de Britse voorstellen te geven. In zijn eerste telegrammen vermeldde hij slechts dat Somerville hem het ultimatum had gesteld zijn schepen binnen zes uur zelf tot zinken te brengen, daar hij anders aangevallen zou worden. Pas later op de dag maakte hij melding van het voorstel samen met Engeland de strijd tegen de vijand voort te zetten. Maar ook toen nog maakte hij geen gewag van de twee resterende mogelijkheden. Toen Gensoul van geen wijken wilde weten en de Britten bovendien een telegram van de Franse admiraliteit onderschepten, waarin Franse oorlogsbodems opdracht kregen Gensoul te hulp te snellen, werd de tragedie onafwendbaar. Toch was er nog een dwingend regeringstelegram uit Londen nodig om

Somerville ertoe te brengen de aanval op de Fransen, tot voor kort zijn wapenbroeders, te openen. Om 17.25 uur verliet een doodsbekle kapitein Holland na een korte groet voor de laatste maal admiraal Gensoul, die tevergeefs had getracht (onder andere met het tonen van geheime instructies) de Britten ervan te overtuigen dat nimmer een Frans oorlogsschip in vijandelijke handen zou vallen. Om 17.54 uur werd het eerste Britse salvo op het Franse smaldeel afgevuurd. De Franse schepen, die te dicht bijeen voor anker hadden gelegen en ook anderszins in een ongunstige positie verkeerden, vuurden weliswaar direct terug, terwijl ook de zware Franse kustbatterijen zich in de strijd

bommen aan boord deed exploderen, waarna het schip voor anker moest gaan. Nog vreselijker was het lot van het slagschip 'Bretagne'. Het had meteen al een voltreffer gekregen, waarna het snel water begon te maken, terwijl het om 18.07 uur bovendien van de boeg tot de achtersteven in brand stond. Plotseling kapseisde de oorlogsbodem en zonk, waarbij 977 bemanningsleden omkwamen. De belangrijke 'Strasbourg' daarentegen was er met vijf torpedobootjagers in geslaagd om tussen de mijnen en het zware Britse vuur door te ontkomen. Zelfs drie aanvallen van Britse torpedovliegtuigen richtten nauwelijks schade aan en de volgende avond liep de slagkruiser met drie

minder dan 1297 doden en 351 gewonden. Toen op 8 juli bij een onverwachte Britse aanval op de haven van Dakar ook nog het slagschip 'Richelieu' zwaar beschadigd werd, was bij Vichy de maat vol. De diplomatieke betrekkingen met Engeland werden verbroken. Admiraal Darlan, die over het gebeurde razend van woede was, zon op de meest fantastische operaties om zich op de Engelsen te wreken. Hij wilde Londen zelfs de oorlog verklaren en vroeg steun van de Italiaanse vloot bij operaties tegen de Britten! Enkele jaren later zou deze eerzuchtige man, die Londen oorspronkelijk graag, in plaats van de lastige De Gaulle, als leider van de Vrije Fransen had gezien,

Keystone

mengden, maar zij hadden geen schijn van kans tegen de zeer nauwkeurig vurende Engelsen, die bovendien knap positie hadden gekozen en vrij konden manoeuvreren. Reeds om 18.10 uur, zestien minuten na het begin van de strijd, liet Gensoul via signalen weten dat zijn schepen buiten gevecht waren gesteld. De 'Dunkerque' had weliswaar veertig granaten op de 'Hood' afgevuurd, maar moest zelf na vier voltreffers zwaar beschadigd voor anker gaan. De 'Provence' had door een voltreffer een groot lek opgelopen, terwijl bovendien het achterschip in brand stond. De torpedobootjager 'Mogador', die bijna uit de haven had weten te ontkomen, kreeg een voltreffer die zestien

torpedobootjagers onder donderend gejuich de haven van Toulon binnen. Hoewel de Britten kort na het hijsen van de witte vlag door Gensoul het vuren hadden gestaakt, was het drama nog niet ten einde. Omdat Londen door onjuiste Franse mededelingen en ook door eigen foutieve informatie de indruk had gekregen dat de 'Dunkerque' gemakkelijk hersteld zou kunnen worden, verschenen enkele dagen later drie golven torpedobommenwerpers boven Mers el Kébir om het wrede karwei af te maken. De slagkruiser werd opnieuw — en nu zeer zwaar — beschadigd. Ook bij deze aanval vielen vele slachtoffers. In totaal kostte operatie *Katapult* de Fransen niet

door een moordaanslag om het leven komen. Churchill had overigens met *Katapult* in alle opzichten zijn zin gekregen. In zijn memoires schreef hij later dat hij bij het nemen van zijn moeilijk besluit steeds had moeten denken aan de woorden van Danton, die in 1793 zei: 'De verbonden vorsten bedreigen ons en wij werpen hun als inzet voor de strijd het hoofd van een vorst voor de voeten.' En dat was precies wat de Britse leider met *Katapult* had gedaan. Hij had niet alleen de Franse vloot voor de rest van de oorlog vrijwel onschadelijk gemaakt, maar hij had ook met één slag een sceptische wereld duidelijk gemaakt dat Groot-Brittannië de wanhopig lijkende strijd tot het bittere einde zou voortzetten.

DE KLEINE PRATERTJES

PROF. DR. E. JÄCKEL

De Duitsers hadden het Franse leger in een tijdsbestek van zes weken verpletterend verslagen. Frankrijk had een wapenstilstand moeten aanvaarden met zware condities: drie vijfde van het land, de hoofdstad Parijs inbegrepen, was door Duitse troepen bezet en twee miljoen Franse krijgsgevangenen werden door de vijand vastgehouden. Indien de Franse regering de wensen van Duitsland niet inwilligde, zou de wapenstilstand worden opgeheven en de oorlog opnieuw losbranden. Zoals de zaken in 1940 lagen, zou dat voor Frankrijk uitlopen op een volledige nederlaag.

De Franse Nationale Vergadering stond onder zware druk, maar voerde desondanks niet elk Duits bevel klakkeloos uit. In Vichy waren in die dagen geen Duitse militairen of andere Hitler-functionarissen. Maarschalk Pétain en zijn ministers waren niet door de Duitsers aangesteld en de 'overwinnaar van Verdun' beschouwde zichzelf niet als een werktuig van de Führer. Hij wilde méér dan alleen maar zijn land omhooghalen uit een voor de buitenwereld duidelijke ineenstorting. Pétain zag de catastrofe ook als een morele nederlaag van het parlementarisme en wilde in plaats van de republiek een autoritaire staat vestigen. In zoverre week de situatie in Frankrijk dus sterk af van die in Nederland, België en Luxemburg. Deze landen waren volkomen aan Duitsland overgeleverd en hadden geen enkele vrijheid van handelen meer.

Uit de plannen van Hitler en uit de algemene militaire situatie bleek dat Frankrijk wél enige, zij het zeer beperkte speelruimte had. Militair gezien had het Duitse leger in juni 1940 zonder meer geheel Frankrijk kunnen bezetten en had Hitler in Parijs een gowleider of een collaborateur kunnen aanstellen als regeringsleider. In dat geval zou het echter heel goed mogelijk zijn geweest dat de zeer moderne Franse vloot, die in Zuid-Frankrijk en in Noord-Afrika voor anker lag, zich aan Britse zijde had geschaard en dat de Franse regering was uitgeweken naar Noord-Afrika om van daaruit samen met Engeland de oorlog tegen Duitsland en Italië voort te zetten. Hitler wilde de oorlog in West-Europa echter zo snel mogelijk beëindigen omdat hij van plan was zijn troepen aan een heel ander front in te zetten: in het oosten namelijk, om *Lebensraum* te scheppen.

In juni 1940 was Hitler van mening dat het moeilijkste gedeelte van zijn taak volbracht

Boven: Otto Abetz, de Duitse ambassadeur in de bezette Franse hoofdstad en geestverwant van Pierre Laval.

Pagina rechts: de ontmoeting tussen Hitler en Pétain in Montoire op 24 oktober 1940.

was: Italië had zich aan zijn zijde geschaard, het Franse leger was verslagen, het Britse expeditieleger was bij Duinkerken verjaagd van het vasteland. Als nu ook Engeland de wapens zou neerleggen, kon hij ongehinderd Rusland binnenvallen. Het was dus zaak de Britten afdoende te intimideren. Indien echter de Franse vloot en de Franse regering de strijd zouden voortzetten, zou dat voor

Engeland alleen maar een stimulans zijn de strijd vol te houden.

Om die reden nam Hitler het Franse voorstel tot wapenstilstand met vreugde in ontvangst. Hij was bereid de Fransen hun vloot, hun koloniën en een stuk onbezett gebied te laten, als ze maar beloofden zich uit de oorlog terug te trekken. En dat deden ze inderdaad: op 22 juni 1940 ondertekenden ze het Verdrag van Compiègne en stond Engeland alleen. Hitler wachtte nu nog slechts op een vredesaanbod uit Londen, dat naar zijn idee elke dag kon komen. Maar Winston Churchill was een geheel andere persoonlijkheid dan Pétain. Hij dacht niet aan opgeven en toen de Britten op 3 juli in de Algerijnse haven Mers el Kébir het sterkste Franse smaldeel tot zinken hadden gebracht, moest Hitler toegeven dat hij zich had vergist. Engeland vocht door!

Het werden voor de Führer onplezierige weken. Eind juli echter was hij over zijn radeloosheid heen en had hij een nieuw plan uitgedacht. Omdat hij vermoedde dat Engeland zijn hoop gevestigd had op de Sowjetunie, moest Duitsland dat land zo snel mogelijk aanvallen. Men zou dan niet alleen het nagestreefde *Lebensraum* verwerven, maar tegelijkertijd Englands laatste hoop de bodem inslaan. Als deze plannen slaagden, zou Hitler zijn doel hebben bereikt; dan had hij gewonnen. Op 31 juli gaf hij zijn generaals dan ook de nodige bevelen. Geen enkel ander bevel heeft waarschijnlijk ingrijpender en ernstiger gevolgen gehad dan dit ter voorbereiding van Operatie *Barbarossa*. Alleen tegen deze achtergrond is het mogelijk de Frans-Duitse betrekkingen na 1940 te begrijpen. Hitler had ten aanzien van de Fransen slechts één allesoverheersend doel: de Franse vloot en de Franse koloniën moesten uit de oorlog worden gehouden. Met dat doel voor ogen deed hij enige schijnbare concessies. Hij stuurde de francofiel Otto Abetz, die met een Française was getrouwd, als ambassadeur naar Parijs en het Duitse militaire gezag hielp met de repatriëring van vluchtelingen en zorgde voor het herstel van een enigszins normale gang van zaken. Toch bleef Hitler wantrouwend. Hij geloofde dat de Fransen de Duitsers zouden aanvallen zodra ze daartoe in staat waren. De politiek die Duitsland ging voeren, was daarom anderzijds uiterst brutaal te noemen. Elzas en Lotharingen werden geannexeerd; de bezettingskosten werden hoog opgevoerd en Frankrijk bleef verdeeld in twee zones.

Het was de bekende politiek van beloven aan de ene en dreigen aan de andere kant. De Franse en de Duitse belangen raakten elkaar ten dele. Ook Pétain wilde vóór alles zijn land buiten de oorlogsverwikkelingen houden. In Frankrijk heerste in die dagen een sterke anti-Britse stemming en de activiteiten van De Gaulle in Londen onderonden in de openbare mening in Frankrijk slechts heel weinig sympathie. Populairste figuur in het land was zonder twijfel maarschalk Pétain. Zijn voornaamste doel was de situatie in Frankrijk te verbeteren. Hij had daarmee wel enig succes, omdat de Duitsers vreesden dat ze Noord-Afrika zouden verliezen als ze de Fransen te veel eisen zouden

het daarom niet alleen met zijn overwinnaar op een akkoordje moest gooien, maar zo mogelijk ook moest proberen Duitslands vriendschap te zoeken. Pétain zelf vertegenwoordigde de derde opvatting, die zo ongeveer het midden hield tussen de sceptische en afwachtende politiek van Weygand en de vastbeslotenheid van Laval om met de Duitsers samen te werken.

Laval was het actiefst. Hij deed uit zichzelf concessies door de joden te discrimineren, in de hoop op die manier de Duitsers toeschietelijker te maken. In ambassadeur Abetz vond hij een gelijkgerichte gesprekspartner. Ook deze immers was van mening dat er tussen Duitsland en Frankrijk genoeg

hoopten op die manier de beste resultaten te kunnen boeken. Men kreeg dus de figuur van een ambassadeur die niet het standpunt van zijn regering vertegenwoordigde en een minister die andere ideeën had dan zijn staatshoofd, maarschalk Pétain. Geen wonder dat daaruit een verwarring ontstond die zelfs nu nog nauwelijks tot klaarheid is gebracht.

Abetz drong bij de Führer aan op onderhandelingen met Frankrijk. Dat Hitler op 24 oktober 1940 in Montoire een ontmoeting arrangeerde met Pétain, had echter andere oorzaken. Eind augustus was bijna geheel Frans-Equatoriaal-Afrika overgelopen naar De Gaulle en in september hadden Britse en

Fotoarchief Spaarnestad

stellen. Bovendien bleven er een aantal problemen bestaan waarover beide regeringen moesten praten en daarbij kon Vichy wel enige troeven uitspelen.

De onderhandelingen over die problemen kwamen slechts zeer langzaam op gang en ze verliepen nooit zonder incidenten. In Vichy ontwikkelden zich drie zienswijzen. Een groep om de minister van oorlog, Weygand, was van mening dat Duitsland de oorlog nog niet had gewonnen en dat Frankrijk moest afwachten of het toch weer niet de zijde van Engeland kon kiezen. Pétains plaatsvervanger, Pierre Laval, daarentegen meende dat Duitsland de toekomstige heerser van Europa zou zijn en dat Frankrijk

oorlogen waren gevoerd en dat het tijd werd voor een Duits-Frans vergelijk. De zaak werd echter bemoeilijkt doordat Abetz in Duitsland net zo weinig begrip ondervond als Laval aan Franse zijde. Abetz was beslist geen tegenstander van Hitler, maar hij was niet op de hoogte van de plannen die de Führer op lange termijn had voorbereid. Zo ontstond er een bepaald paradoxale situatie. Hitler en Pétain wantrouwden niet alleen elkaar maar ook hun eigen onderhandelaars. Ze namen echter met de bestaande toestand genoegen om hun eigen politiek ten opzichte van de ander een schijn van bereidheid tot samenwerking te geven, die in werkelijkheid niet bestond. Beide partijen

Gaullistische strijdkrachten Dakar aangevallen en de daar gelegeerde Vichy-troepen in een bloedig gevecht tot de aftocht gedwongen. Het was alarmerend dat Engeland misschien zou proberen via Noord-Afrika terug te keren op het Europese vasteland; het was echter hoopvol dat Vichy deze 'achterdeur van Europa' wellicht zou willen verdedigen als het daartoe werd aangespoord. Dit was ook de zin van de ontmoeting in Montoire, waarbij Abetz' afwezigheid een opvallende zaak was. Hitler sprak met geen woord over samenwerking of over een verbetering van de situatie voor de inwoners van het verdeelde Frankrijk. Maar ook zijn plannen duidde hij slechts heel voorzichtig aan. Hij had in-

AVEC TES CAMAR
SOUS LE
TU VAI

ADES EUROPÉENS
SIGNE
NCRAS !

DE GROFSTE LEUGEN

Hitler, Mussolini en Pétain zijn van de aarde verjaagd en zoeken tenslotte een onderduikplaats in de hemel.

De Eeuwige Vader ontvangt hen heel slecht. 'Ik moet niets van jullie hebben', zegt hij, 'jullie verdienen het paradijs niet.' Zij houden aan. Tenslotte zegt hij: 'Om jullie een plezier te doen neem ik één van jullie op, degene die me de grofste leugen vertelt, want dat hebben jullie op aarde zo goed gedaan.'

Hitler begint: 'Ik verklaar dat Duitsland nog niet zijn reusachtige reserves aan mensen en materiaal heeft opgebruikt.'

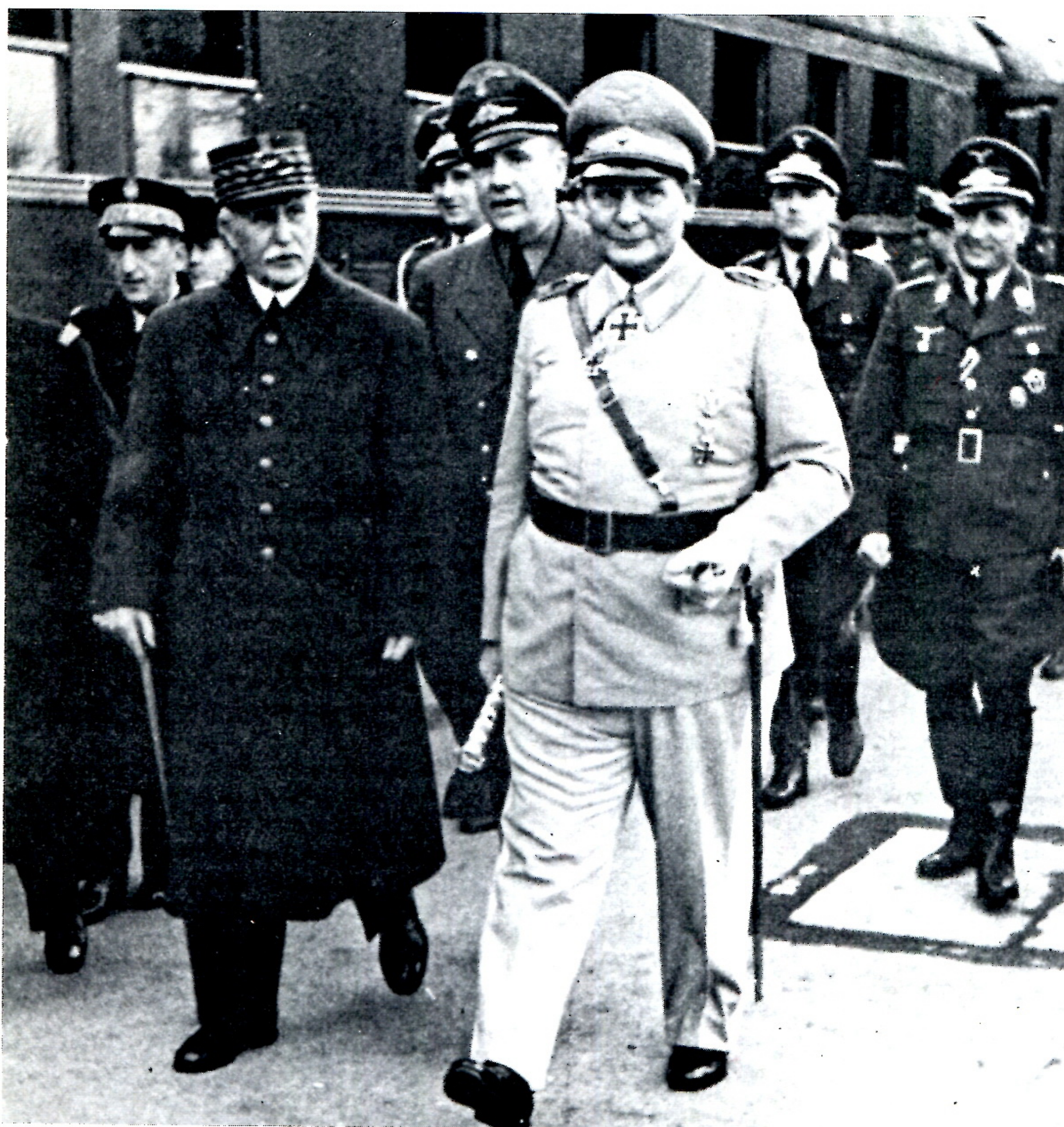
'Ik deel u mee', zegt Mussolini, 'dat de mensen in Nice maar één wens hebben: Italiaan te worden doordat wij Nice annexeren.'

'Ik', zegt Pétain, 'ik haat de leugen, die ons zoveel kwaad heeft gedaan.'

'Kom binnen, jij hebt gewonnen', zegt de Eeuwige Vader tegen Pétain.

'Ik haat de leugens die ons zoveel kwaad hebben gedaan' is de beruchtste uitspraak van Pétain, gedaan in zijn radiorede van 25 juni 1940. Emm. Berl, de auteur van '10 juillet 1940, la fin de la IIIème République', die al gauw na de entrée in Vichy moest onderduiken, vertelt in de inleiding van zijn boek dat hij de eerste redevoeringen van Pétain heeft geredigeerd en dat hij de auteur van deze uitspraak is!

R. Féral, 'On a souri quand même', Paris 1945.

Links: op 1 december 1941 ontmoette Pétain in eigen land rijksmaarschalk Goering.

Links van Pétain admiraal Darlan; tussen Goering en Pétain in, de tolk Paul Schmidt.

Rechts: een van de ontmoetingen tussen Hitler en Pierre Laval.

Geheel rechts: in augustus 1941 woonde Laval (midden, zwart kostuum) in Versailles het vertrek bij van de eerste Franse vrijwilligers voor het oostelijk front, die noch Hitler, noch Pétain welkom waren.

Rechtsonder: het stoffelijk overschot van de zoon van Napoleon arriveerde op 15 december 1940 in de Dôme des Invalides.

Duitse samenwerking; Pierre Laval daarentegen liet zich niet ontmoedigen en daarbij had hij de steun van Abetz. De Fransman hoopte zo spoedig mogelijk het aangekondigde gesprek met Von Ribbentrop te kunnen voeren en deed hiertoe de ene concessie na de andere. Een van die concessies had betrekking op het Belgische goud. Tijdens de Duitse inval had de Belgische Nationale Bank haar goudreserves in bewaring gegeven aan de Bank van Frankrijk, die het op haar beurt in West-Afrika in veiligheid had gebracht. De Duitsers hadden al lang teruggave aan België geëist, maar de Fransen hadden dit geweigerd. Eind november 1940 gaf Laval toch toestemming en wat toen gebeurde, had iedereen kunnen voorzien: de Duitsers eigenden zich het goud toe en na de oorlog moest Frankrijk de Belgen de schade vergoeden.

Het was niet zo vreemd dat deze eenzijdige transactie ten koste van Laval werd afgehandeld. Hij betaalde en betaalde, maar ontving er niets voor terug en Pétain ging steeds minder voelen voor deze vorm van samenwerking. Daar kwam nog bij dat de persoonlijke verhouding tussen Pétain en Laval niet goed was. Laval bejegende de oude maarschalk niet met het respect dat deze gewend was en belangrijk was eveneens dat hij Pétain te vaak in het vage liet over wat hij in Parijs met de Duitsers afsprak. Laval meende dat deze contacten zijn positie in Vichy versterkten, maar het tegendeel was waar: ze verwekten jaloezie en wantrouwen. Naarmate het resultaat van zijn samenwerking met de Duitsers uitbleef, werd Laval's positie steeds zwakker, tot ze tenslotte geheel ondermijnd was.

tussen begrepen voor welk dilemma die plannen hem zouden stellen. Indien de Fransen Noord-Afrika moesten verdedigen, hadden ze wapens nodig. Wie garandeerde echter dat die wapens, eenmaal in Franse handen, niet in een bondgenootschap met Engeland tegen de Duitsers zouden worden gebruikt? Die garantie zou er alleen zijn als ook Spanje meedeed, en wel met een aanval op Gibraltar. Een dergelijk plan had Franco echter een dag eerder verworpen toen hij met Hitler confereerde in Hendaye. Het gevolg was dat het gesprek in Montoire nogal oppervlakkig bleef en zonder afspraken eindigde. Toen Pétain na deze samenkomst dan ook de beroemde woorden sprak dat

Frankrijk vanaf dat moment de weg van de samenwerking opging, deed hij dat alleen omdat het bezoek van de Führer, waarvan hij de strekking niet had begrepen, valse hoop bij hem had gewekt. Hoezeer hij zich had vergist, werd in november duidelijk: de Duitsers verjoegen toen zo'n honderdduizend Lotharingers uit hun woonplaats en dreven hen het onbezette deel van Frankrijk binnen. Abetz was verontwaardigd over deze brute maatregel en steunde Laval bij zijn pogingen deze te verhinderen. Veel succes hadden de twee niet, want Hitler had gedecreteerd dat Frankrijk nog steeds als een vijand behandeld moest worden.

Hitler stelde zich niets voor van een Frans-

Op 13 december 1940 kreeg Pierre Laval zijn ontslag. Hoe begrijpelijk deze maatregel tegenwoordig lijkt en hoezeer hij ook aansloot op de tradities van de instabiele Derde Republiek — toch veroorzaakte dit ontslag in 1940 een geweldige opwindning. Dat was overigens grotendeels het gevolg van de karakteristieke Frans-Duitse misverstanden. Twee dagen later zou in Frankrijk het eeuwfeest worden gevierd van de bijzetting van het stoffelijk overschot van Napoleon in de Dôme des Invalides. Eerder al had de Duitse regering besloten de Fransen naar aanleiding van dit feest een kleine attentie te bewijzen: het stoffelijk overschot van de zoon van Napoleon, de hertog van Reichstadt, zou

gevaardigd, werd Laval ontslagen. De Duitsers dachten dat hun plan was uitgelekt, dat Frankrijk reeds voorbereidingen trof om naar de Engelsen over te lopen en dat Pétain misschien binnenkort al naar Algiers zou vliegen. Ze troffen onmiddellijk voorbereidingen voor een opmars, verplaatsten troepen en maakten tanks gevechtsklaar. Dit ontging de Fransen natuurlijk niet. Zij op hun beurt geloofden dat de Duitsers van plan waren Laval in zijn functie te herstellen.

Toen de sluier werd opgelicht, ontdekten men in beide kampen dat de Duitse voorbereidingen voor een opmars en de Franse regeringswijziging niets met elkaar uitstaande hadden, maar heel toevallig op hetzelfde

en eiste van Pétain terugroeping van Laval. Een telegram van soortgelijke inhoud stuurde hij naar Berlijn. Maar de maarschalk bleef op zijn standpunt staan en Hitler gaf zijn ambassadeur opdracht de zaak zo te behandelen, 'dat er voorlopig generlei overeenkomst gesloten zou worden tussen Laval en Vichy.'

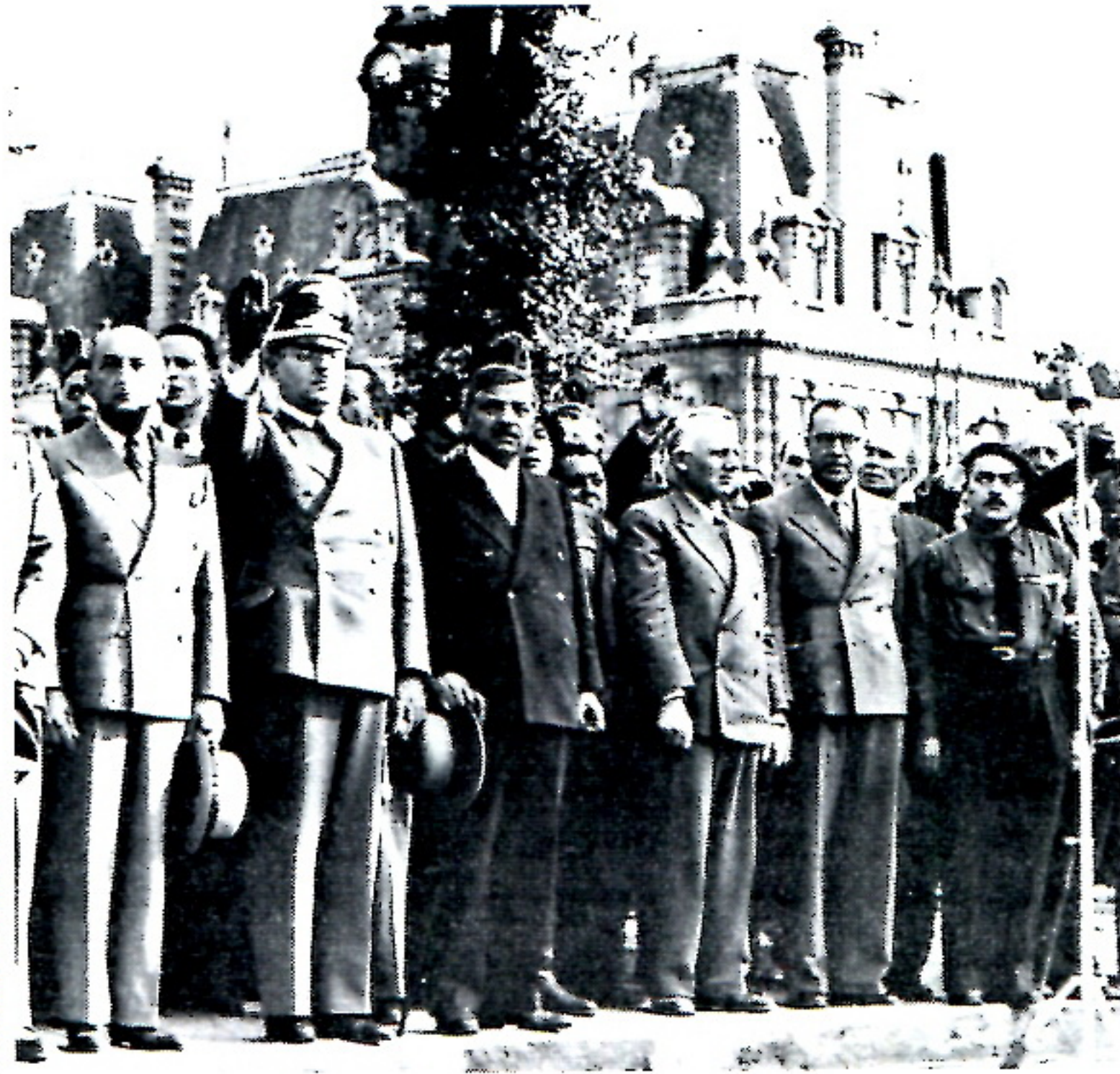
Na het ontslag van Laval benoemde maarschalk Pétain een nieuwe plaatsvervangend minister-president: admiraal Darlan. Hoewel Darlan een totaal ander karakter had dan zijn voorganger, was zijn Duitsland-politiek vrijwel dezelfde. Darlans dringendste probleem was de hervatting van de onderhandelingen met Duitsland, die na 13 december waren afgebroken. Omstreeks Kerstmis bezocht Hitler zijn soldaten in Frankrijk en bij deze gelegenheid kon Darlan een gesprek met hem voeren. De resultaten van deze ontmoeting waren echter weinig bemoedigend; er kwam totaal geen schot in de Duits-Franse onderhandelingen. Hitler voelde in het voorjaar van 1941 namelijk nóg minder voor politieke onderhandelingen met Frankrijk dan enkele maanden eerder. Hij had nu al zijn aandacht nodig voor de komende aanval op de Sowjetunie. Hij was er vast van overtuigd dat deze veldtocht hem binnen een paar maanden naar de overwinning zou voeren. Engeland zou dan wel moeten bijdraaien en Duitsland zou onbeperkt meester zijn van het Europese vasteland.

Het oppercommando van de *Wehrmacht* was echter een andere mening toegedaan. Sinds kort stond het Afrikakorps onder leiding van generaal Rommel in Tripolitanië om de in het nauw gedreven Italianen te helpen. Na hun eerste offensief konden de Duitsers oprukken tot aan de vesting Tobroek. De grootste moeilijkheid was de aanvoer van materiaal over de door de Britten gecontroleerde Middellandse Zee. Vandaar dat de Duitse legerleiders dachten aan de voorraden van het Franse leger in Noord-Afrika, die over land veilig naar het front gebracht konden worden. Maar zonder toestemming van de Vichy-regering was dat niet mogelijk. Misschien zijn het deze overwegingen geweest die Hitler ertoe brachten Darlan op 26 april uit te nodigen voor een gesprek.

Voordat Darlan deze langverhoopte kans kreeg, rees er een nieuw probleem. In Irak was na de staatsgreep van 3 april een regering aan de macht gekomen die de As-staten goedgezind was. Dit bracht de Britse posities in het Nabije Oosten in gevaar, hetgeen indirect gunstig was voor Rommels opmars in Egypte. Het is daarom begrijpelijk dat de Duitse regering graag wilde helpen toen de nieuwe machthebbers haar begin mei om hulp vroegen. Deze kon echter alleen worden verstrekt met medewerking van het aangrenzende Franse mandaatgebied Syrië en daarvoor was opnieuw de instemming van Vichy nodig. Toen Abetz Darlan de uitnodiging van Hitler overbracht, gaf hij hem te verstaan dat het Duitse wantrouwen tegenover Frankrijk zou verminderen indien Vichy de Duitse hulpactie aan Irak steunde. Net als Laval was Darlan tot zo'n dienst bereid. Hij willigde het Duitse verzoek in en hoopte zo zijn gesprek met Hitler veilig te stellen.

Fotoarchief Spaarnestad

Associated Press

Collection Viollet

uit Wenen naar Parijs worden overgebracht. Bij de plechtige overbrenging zouden ook Pétain en Laval aanwezig zijn. Hitler was zeer verstoord toen de 'paleisrevolutie' in Vichy alle effect aan zijn gebaar ontnam. Van veel ernstiger aard was een militair misverstand. Begin december waren Hitler en zijn staf zeer bezorgd voor een inval die de Britten mogelijk met Franse hulp in Noord-Afrika zouden kunnen doen. In dat geval, besliste de Führer, zou geheel Frankrijk bezet moeten worden. Men moest de Franse vloot beletten de haven van Toulon te verlaten en bovendien voorkomen dat De Gaulle in Zuid-Frankrijk voet aan wal zou zetten. Juist op het moment dat dit bevel werd uit-

moment hadden plaatsgevonden. De opwindning was toen snel weggeëbd. Pétain was blij dat hij Laval kwijt was, zodat hij zijn eigen politiek wat meer in de hand kon houden. Eigenaardig genoeg was Hitler dezelfde mening toegedaan. Zijn opluchting gold het feit dat met het vertrek van Laval ook het aanbod van samenwerking met Frankrijk van de baan was. Hij kon zijn woede nu gebruiken als een voorwendsel voor een nog hardere Frankrijkpolitiek. Werkelijk teleurgesteld waren alleen Laval en Abetz. Laval voelde zich ontgoocheld over de mislukking van zijn politiek en opnieuw sprong Abetz voor hem in de bres. De Duitse ambassadeur reisde naar Vichy

Op 11 mei 1941 vond te Berchtesgaden inderdaad het eerste Frans-Duitse regeringsgesprek sinds maanden plaats. Darlan wilde, ook al kwam het niet tot een vredesverdrag, in ieder geval garanties voor de toekomstige Frans-Duitse betrekkingen of tenminste enige verlichting voor de Fransen. Hij dacht aan een soepeler regeling inzake de demarcatielijn, aan vermindering van de bezettingskosten of aan vrijlating van een aantal krijgsgevangenen. Hitler weigerde dit meteen en gaf als reden op dat dit de macht van Duitsland zou verzwakken. Hij verwachtte van Frankrijk niets anders dan dat het zich rustig hield en hier en daar, zoals in Syrië, enige hulp zou bieden. Maar zelfs dat wilde

Hitler niet honoreren; hij perste het liever af. Intussen moest nog steeds in details worden onderhandeld over de Duitse eis om hulp aan het Afrikakorps en aan Irak. Op dit punt dacht Darlan zijn kans te kunnen grijpen. Hij rekende erop dat Frankrijk de Duitsers niets zou toestaan zonder tegenprestaties, zodat tijdens de onderhandelingen automatisch een vorm van samenwerking en toenadering zou ontstaan. De desbetreffende onderhandelingen vonden nog in mei plaats te Parijs. Ze verliepen in een zakelijke sfeer en eindigden met de ondertekening van de Parijse protocollen. In die overeenkomst was een aantal ruilingen vastgelegd. Voor de hulpverlening aan Irak, die in feite al had

plaatsgevonden, kregen de Fransen toestemming hun troepen te versterken in Syrië, dat bedreigd scheen te worden. Voor de leveranties aan het Afrikakorps en voor de ontruiming van Bizerta als aanvoerhaven zou het Franse leger in Noord-Afrika versterkt mogen worden, onder andere via de vrijlating van zeventuizend krijgsgevangenen. De Duitsers eisten ook Dakar op als steunpunt voor hun operaties in het zuiden van de Atlantische Oceaan. Daarvoor in ruil wilden de Fransen niet alleen een versterking van hun verdediging in West-Afrika, maar ook politieke en economische concessies van Duitse kant.

Dit alles betekende weliswaar nog geen

Links: na het ontslag van Laval benoemde maarschalk Pétain admiraal Darlan tot zijn minister van buitenlandse zaken.

Rechts: Duitse officieren begroeten de eerste Franse vrijwilligers voor de 'grote kruistocht tegen het bolsjewisme'.

Frans-Duitse samenwerking op grote schaal, maar het was wel de eerste noemenswaardige overeenkomst die beide landen na de wapenstilstand sloten. De afspraken duiden vóór alles op dat de onderhandelaars van beide partijen erop rekenden dat het tussen Engeland en Frankrijk tot gevechten zou komen. Van dit gezichtspunt uit waren de Parijse protocollen een eerste stap tot een Duits-Franse militaire overeenkomst.

Eerst moesten beide regeringen echter de resultaten van de onderhandelingen goedkeuren. Dit veroorzaakte een bijna klassiek te noemen herhaling van het dilemma van de samenwerking tussen Frankrijk en Duitsland. Hitler en Pétain waren namelijk allebei geschokt door hetgeen er door hun onderhandelaars in Parijs was afgesproken en wezen ratificatie van de protocollen van de hand. Hitler vond dat de Fransen meer dan ooit gewantrouwd moesten worden nu ze zonder meer overliepen naar de bezetter en bovendien achtte hij een eventuele Frans-Britse oorlog een ramp. Hij wilde Frankrijk juist buiten de oorlog houden. Pétain dacht hierover precies zo, zij het uit andere overwegingen: de maarschalk wilde koste wat kost voorkomen dat de Franse koloniën in Duitse handen zouden vallen. Het geheel was nogal grotesk, maar het betekende wél dat de Parijse protocollen nu een mislukking werden. Afgezien van wat hulp aan Irak —

Fotoarchief Spaarnestad

Maar in die tijd werd alles duur betaald, zelfs hoop. Engeland hield stand: de houding van de Duitsers werd harder; de binnenlandse situatie van Frankrijk verslechterde. Laval werd tot hoofd van de regering benoemd, zijn politiek van ultracollaboratie overwon. In de bezette zone werden steeds verder gaande maatregelen tegen de joden genomen. Sinds 2 februari was het hun verboden van verblijfplaats te veranderen en 's avonds na achten uit te gaan. Op 17 juni werden ze verplicht de gele ster te dragen. Dit bericht wekte in

Parijs evenzeer verbijstering als verontwaardiging, zozeer waren we ervan overtuigd dat ondanks alles bepaalde dingen bij ons niet konden gebeuren. Optimisme bleef diep in het hart verankerd, zodat sommige joden van de naïeve gedachte uitgingen dat, als ze zich maar aan de wet hielden, zij erger onheil zouden voorkomen. In feite zouden maar weinigen onder hen die door de ster werden aangewezen, het overleven. Anderen geloofden, in even grote onschuld, alle voorschriften straffeloos te kunnen overtreden: op Montparnasse of

Saint-Germain-des-Prés zag ik nooit iemand een ster dragen. Noch Sonia, noch de mooie Tsjechische, noch Bella, noch een van hun vriendinnen veranderden ook maar in iets hun gewoonten, zelfs niet toen hun na de vijftiende juli het bezoek aan openbare gelegenheden verboden werd. En toch vertelde men dat de Gestapo, geholpen door de Franse politie, tot razzia's overging; kinderen werden van hun moeders gescheiden, men zond ze naar Drancy en naar andere onbekende bestemmingen.

de Britten hadden intussen de rebellen-regering ten val gebracht en trokken op naar Syrië — en een aantal vrachtwagens voor Rommel kwam er niets van terecht. Vooral Darlan en Abetz hadden zich gecompromitteerd. Beiden spanden zich in om de onderhandelingen toch weer op gang te brengen, maar dit lukte niet en na enige weken kon men opnieuw een volslagen stilstand constateren.

Daarin kwam ook geen verandering door de Duitse inval in de Sowjetunie. Wel bazuinde de nazi-propaganda uit dat dit een Europese kruistocht tegen het bolsjewisme was, maar dat was een leugen. De werkelijkheid zag er heel anders uit. Hitler en Pétain waren het

met elkaar eens toen fascistische groepen in Parijs met steun van Abetz een Frans vrijwilligerslegioen vormden. Ze weigerden hun goedkeuring niet, maar ze bezagen het initiatief wel met tegenzin en wantrouwen.

Toch had het begin van de Duits-Russische oorlog voor Frankrijk belangrijke gevolgen, aangezien tegelijk met die oorlog ook het daadwerkelijke Franse verzet werd geboren. Dit manifesteerde zich in sabotagedaden en vooral in aanslagen. Op 21 augustus 1941 werd er in de Parijse metro door een verzetsgroep voor het eerst een Duitse soldaat doodgeschoten. Het Duitse militaire bestuur dreigde in geval van herhaling met het executeren van gijzelaars als represaillemaat-

regel. Desondanks vonden er nieuwe aanslagen plaats. Begin september liet de Duitse militaire bevelhebber voor het eerst drie gijzelaars fusilleren. Daaruit ontstond een diepgaand conflict tussen Hitler en generaal Otto von Stülpnagel. De Führer wilde voor iedere vermoorde Duitse soldaat honderd gijzelaars laten executeren; de militaire bevelhebber wilde daarentegen, ook al was hij principieel niet tegen het neerschieten van gijzelaars, het aantal executies van geval tot geval zelf bepalen. Toen er in oktober te Nantes en Bordeaux nieuwe aanslagen plaatsvonden, moest Von Stülpnagel het bevel van Hitler opvolgen. Onder protest liet hij in totaal achtennegentig gijzelaars

Fotoarchief Spaarntstad

Joden van Franse nationaliteit werden in het kamp te Pithiviers geïnterneerd en andere, zeer veel andere, werden naar Duitsland gedeporteerd. Velen kregen tenslotte in de gaten dat hun leven op het spel stond; ze besloten naar de andere zone te gaan en onder te duiken. Bianca's ouders hielden zich in de vrije zone schuil. Uit afkeer voor de 'numerus clausus' had ze dat jaar geen voet in de Sorbonne gezet; nu had ze een man gevonden die haar naar de andere zone zou brengen; tegen betaling van een grote som

geld bracht hij haar naar Moulins. Hij zocht een hotel voor haar en beloofde, haar over een paar uur te komen halen; hij kwam niet terug. Dit soort oplichterij gebeurde herhaaldelijk. Zij slaagde er toch in naar Aix te komen, waar enkele van haar vrienden zich gevestigd hadden. Zij hadden een slimme manier uitgewerkt om aan valse papieren te komen; onder een of ander voorwendsel raadpleegden ze het bureau van inschrijving van de Faculteit; ze lichtten er naam en geboorteplaats van een student of studente van ongeveer hun

leeftijd uit. Diens identiteit aannemend schreven ze naar het gemeentehuis dat de geboorteakte bezat en vroegen er een uittreksel van op de naam die ze over wilden nemen. Met dat uittreksel in de zak had je aan twee getuigen — het geeft niet waar vandaan — voldoende om op het commissariaat van politie een persoonsbewijs te krijgen, voorzien van je valse naam, pasfoto en vingerafdrukken.

Uit: 'Memoires, de bloei van het leven', door Simone de Beauvoir. Hilversum, uitgeverij C. de Boer Jr., 1968.

Rechts: generaal Otto von Stülpnagel, die met Hitler in conflict raakte over het aantal represaille-executies in Frankrijk.

Onder: na de Duitse inval in de Sowjetunie kwam in Frankrijk het daadwerkelijke verzet tegen de bezetter op gang. Het uitte zich onder andere in verscheidene aanslagen, die dan door de Duitsers weer werden beantwoord met executies. De schijn van vriendschap verdween daardoor snel.

Geheel onder: Karl-Heinrich von Stülpnagel, die Otto opvolgde, kreeg in verband met de executies geen bevoegdheid over de politie. Die kwam in handen van de Duitse SS.

Keystone

van Hitler gedaan dan zijn voorganger; hij liet minder gijzelaars executeren dan Otto von Stülpnagel.

Deze gruwelijke incidenten deden de Frans-Duitse betrekkingen geen goed. Voor het Franse volk, dat het steeds moeilijker kreeg, had de samenwerking voorgoed afgedaan. Maar heel weinig Fransen geloofden nu nog dat een betere verstandhouding tussen beide naties tot de mogelijkheden behoorde. Ook de Franse regering was ontmoedigd. Ze greep iedere gelegenheid tot samenwerken nog wel aan, maar die gelegenheden werden steeds zeldzamer. Hitler was geobsedeerd door zijn Russische tegenstander, die hardnekkiger bleek dan hij aanvankelijk had

BEKANNTMACHUNG

Feige Verbrecher, die im Solde Englands und Moskaus stehen, haben am Morgen des 20. Oktober 1941 den Feldkommandanten in Nantes hinterruecks erschossen. Die Taeter sind bisher nicht gefasst.

Zur Suehne fuer dieses Verbrechen habe ich zunaechst die Erschiessung von 50 Geiseln angeordnet.

Falls die Taeter nicht bis zum Ablauf des 23. Oktober 1941 ergriffen sind, werden im Hinblick auf die Schwere der Tat weitere 50 Geiseln erschossen werden.

Fuer diejenigen Landeseinwohner, die zur Ermittlung der Taeter beitragen, setze ich eine Belohnung im Gesamtbetrag von

15 MILLIONEN FRANKEN

aus.

Zweckdienliche Mitteilungen, die auf Wunsch vertraulich behandelt werden, nimmt jede deutsche oder franzoesische Polizeidienststelle entgegen.

Paris, den 21. Oktober 1941.

Der Militärbefehlshaber in Frankreich
von STÜLPNAGEL
General der Infanterie

AVIS

De lâches criminels, à la solde de l'Angleterre et de Moscou, ont tue, à coups de feu tirés dans le dos, le Feldkommandant de Nantes (Loire-Inf.), au matin du 20 Octobre 1941. Jusqu'ici les assassins n'ont pas été arrêtés.

En expiation de ce crime, j'ai ordonné préalablement de faire fusiller 50 otages.

Étant donné la gravité du crime, 50 autres otages seront fusillés au cas où les coupables ne seraient pas arrêtés d'ici le 23 Octobre 1941 à minuit.

J'offre une récompense d'une somme totale de

15 MILLIONS DE FRANCS

aux habitants du pays qui contribueraient à la découverte des coupables.

Des informations utiles pourront être déposées à chaque service de police allemand ou français. Sur demande, ces informations seront traitées confidentiellement.

Paris, le 21 Octobre 1941.

Der Militärbefehlshaber in Frankreich
von STÜLPNAGEL
General der Infanterie

terechtstellen. De consternatie in Frankrijk en in de rest van de wereld was groot. Ook de Vichy-regering, die aanvankelijk aan de represailles haar medewerking had verleend, maakte nu ernstige bezwaren. Toen de Duitse militaire bevelhebber ook daarna niet volgens eigen inzicht kon handelen, bood hij zijn ontslag aan en kreeg dat ook. Dit had een reorganisatie van het Duitse militaire bestuur tot gevolg. De nieuwe bevelhebber, generaal Karl-Heinrich von Stülpnagel, kreeg geen bevoegdheid over de politie. Met die taak werd nu een hooggeplaatst SS- en politiefunctionaris belast, Karl Oberg. Dat betekende de intocht van de SS in Frankrijk. Oberg kreeg echter meer

Keystone

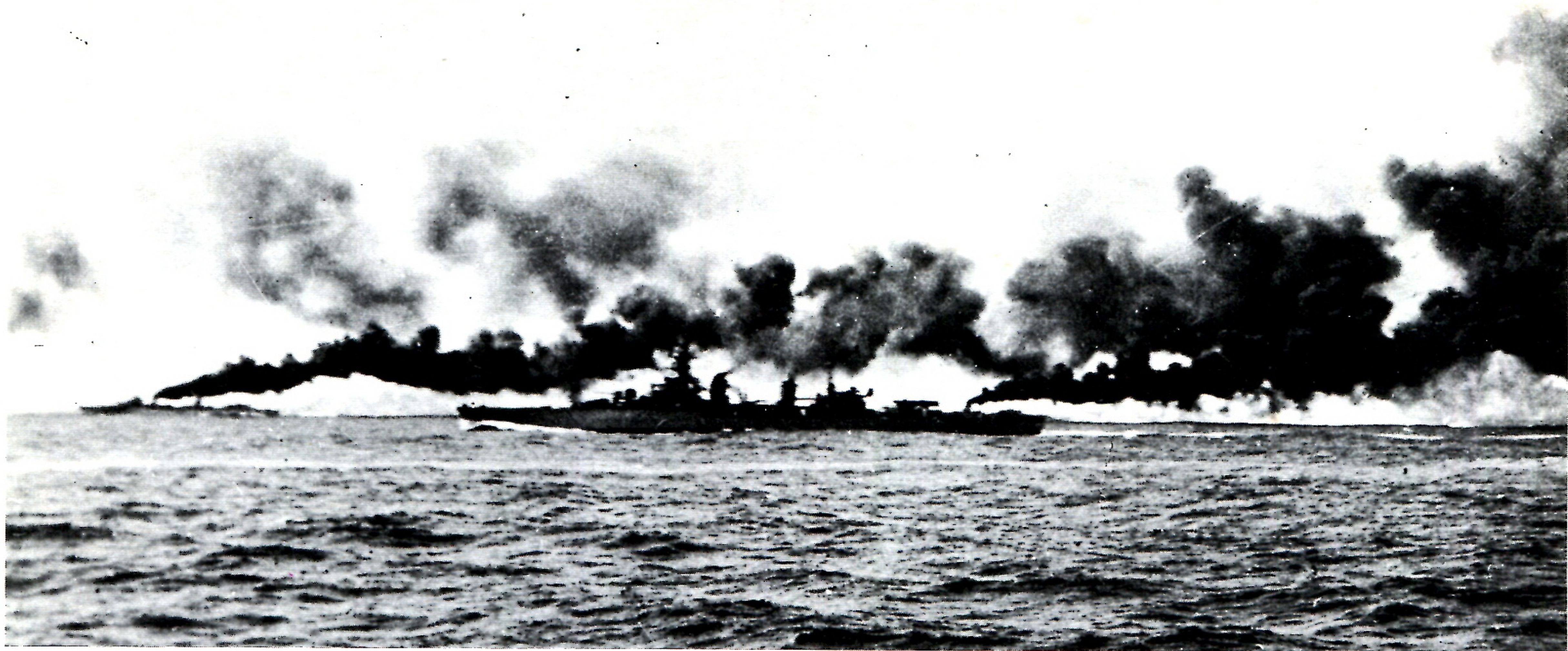
gedacht. Alleen de Duitse legerautoriteiten waren nog steeds geïnteresseerd in de Franse hulpverlening aan het Afrikakorps. Maar aangezien de Fransen daarvoor politieke tegenprestaties verwachtten die Hitler niet wilde toestaan, was het resultaat mager. En dat terwijl Abetz met steeds nieuwe en vaak riskante methoden moeite bleef doen de onderhandelingen weer op gang te brengen. Deze impasse ondermijnde de positie van Darlan. Hitler wees alle voorstellen van de hand en daarmee was Darlans politiek tot mislukken gedoemd, net als voorheen die van Laval. Om die reden ging Pétain het ontslag van Darlan en een herbenoeming van Laval overwegen.

DE MISLUKTE RAID
OP DAKAR

DE GAULLE TER ZEE

WOLF KIELICH

E.C.P.-Armées

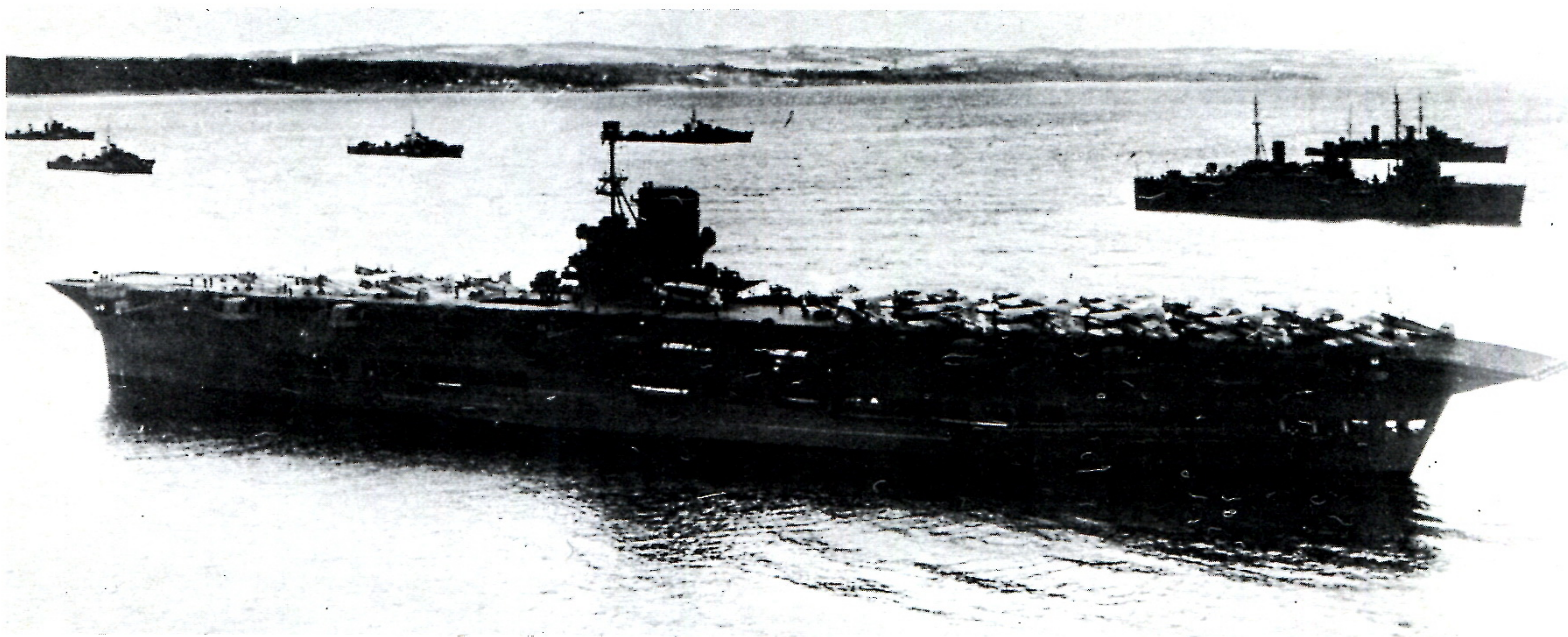
8 juli 1940. Het nog niet geheel afgebouwde slagschip 'Richelieu', dat op 18 juni uit Brest naar Dakar is gevlucht, wordt op de rede van deze Westafrikaanse haven aangevallen door vliegtuigen van het Britse vliegdekschip 'Hermes' en ernstig beschadigd. Juli en augustus 1940. In de meeste Franse koloniën heerst onzekerheid en verwarring. Generaal de Gaulle is door Churchill erkend als 'Leider der Vrije Fransen', maar de regering-Pétain is nog steeds de enige wettige regering van Frankrijk. De Gaulle roept de koloniën op de strijd voort te zetten onder zijn leiding. In vele gebieden vreest men echter dat het gevolg geven aan deze oproep ernstige repercussies zal hebben voor het moederland, dat overgeleverd is aan de genade van Duitsland. Frans-Noord-Afrika blijft loyaal jegens Vichy. In Centraal- en West-Afrika echter scharen Tsjaad, Kameroen, de Franse Kongo en Oebangui zich achter De Gaulle. In Engeland hoopt men dat ook Senegal dit voorbeeld zal volgen,

want de hoofdstad Dakar beschikt over een goede haven, die van grote strategische betekenis is voor de hele Atlantische Oceaan. Als de Duitsers daar een duikbootbasis vestigen, kunnen zij de konvooien die oorlogsmaterieel en olie uit Amerika naar Engeland brengen, nóg meer schade toebrengen dan zij nu al doen. Kan Engeland daarentegen Dakar als marinebasis gebruiken, dan wordt het veel gemakkelijker de Duitse marine op de Atlantische Oceaan te bestrijden. Maar gouverneur-generaal Boisson, een energiek en doortastend man, meent trouw te moeten blijven aan de wettige Franse regering en de wapenstilstandsvoorwaarden te moeten nakomen. Hij verklaart dat hij zich met wapengeweld zal verzetten tegen iedere vreemde mogeheid die Dakar als militaire basis wil gebruiken, dus zowel tegen de Engelsen als tegen de Duitsers. In Londen confereren inmiddels Churchill en generaal de Gaulle. De laatste meent dat het mogelijk is Dakar zonder veel bloedvergieten

op Vichy te 'veroveren'. Men zou er slechts een sterk eskader heen hoeven te sturen. De kans dat de kolonie zich dan snel overgeeft aan hem, De Gaulle persoonlijk, acht de generaal zeer groot. Churchill besluit een Engels-Franse expeditie te zenden.

31 augustus 1940. De Engels-Franse 'armada' verlaat Liverpool. De Gaulle heeft zich met 1270 Vrije Franse militairen ingescheept op de Nederlandse koopvaarder 'Westland'. Een ander Nederlands schip vervoert nog eens 1130 Fransen. Vier Britse transportschepen hebben 4270 Engelse soldaten aan boord. Deze troepenmacht wordt geëscorteerd door het vliegdekschip 'Ark Royal', twee slagschepen, drie zware kruisers, een lichte kruiser, twaalf torpedojagers en nog een aantal kleinere vaartuigen, waarvan vier de Franse vlag voeren. Het geheim van de expeditie naar Dakar is echter uitgelekt.

9 september 1940. Drie Franse kruisers en drie torpedojagers verlaten de haven van Toulon en passeren twee dagen later

Associated Press

UNO

Linkshoven: de Engels-Franse troepenmacht die op 31 augustus 1940 vertrok uit de haven van Liverpool, werd onder andere geëscorteerd door het Britse vliegdekschip 'Ark Royal' en door twee slagschepen.

Rechtsboven: de gouverneur-generaal van Dakar, Boisson (midden), meende trouw te moeten blijven aan het bewind in Vichy en besloot zich met wapengeweld te verzetten tegen iedere poging Dakar te veroveren.

Linksonder: op 23 september 1940, om tien uur 'smorgens, opende een kustbatterij in Dakar het vuur op de Britse schepen. Drie dagen lang werd er daarna geschoten, maar de raid op de haven mislukte.

Hieronder: een beeld van de laatste dag in de strijd om Dakar: de torpedojager 'Le Hardi' legt te midden van ontploffende granaten een dicht rookgordijn om het Franse slagschip 'Richelieu' te beschermen.

ongehinderd de Straat van Gibraltar met koers naar Dakar om daar de Vichy-trouwe strijdkrachten te versterken.

14 september 1940. Het Vichy-eskader bereikt Dakar.

17 september 1940. De Engels-Franse expeditie bereikt Freetown, de haven van de Britse kolonie Sierra Leone. Een dag tevoren heeft de commandant, admiraal Cunningham, een telegram ontvangen van Churchill, die suggereert het oorspronkelijke plan te laten varen, nu Vichy versterkingen naar Dakar heeft gestuurd. Hij vreest dat daardoor de wil tot verzet in de kolonie sterk zal zijn toegenomen. Maar De Gaulle, gesteund door Cunningham en de commandant van de Britse troepen, generaal Irwin, protesteert hevig. Het Britse oorlogskabinet besluit hun vrijheid van handelen te geven.

23 september 1940. In de vroege morgen gaat de Engels-Franse vloot in dikke mist voor anker op de rede van Dakar. Vliegtuigen werpen strooibiljetten uit over de stad. Twee

ongewapende Franse vliegtuigjes met zes leden van de Vrije Franse luchtmacht landen op het vliegveld, hopen daar de commandant en de piloten te kunnen bewegen zich aan te sluiten bij De Gaulle. De Vrije Fransen worden gearresteerd. Franse parlementairs, die door De Gaulle in twee barkassen naar de haven worden gezonden, worden niet door de gouverneur-generaal ontvangen en kunnen zich slechts door een overhaaste vlucht aan arrestatie onttrekken. Precies om tien uur opent een kustbatterij het vuur op een Britse torpedojager. De Britten schieten terug en als omstreeks half twaalf de Engels-Franse vloot zich enkele mijlen moet terugtrekken en het vuren ophoudt, zijn een Engelse kruiser ernstig, twee Engelse torpedojagers licht beschadigd, een Vichy-duikboot gezonken en een Vichy-torpedojager in brand geschoten. Het is duidelijk dat de operatie geenszins verloopt zoals De Gaulle zich had voorgesteld. Dakar bijt verbeten van zich af.

Keystone

In de namiddag probeert De Gaulle nog troepen aan land te zetten bij het plaatsje Rufisque, enkele mijlen ten zuiden van Dakar. Door de mist en de algehele verwarring mislukt ook dit.

24 september 1940. Om één uur in de nacht seint Cunningham een ultimatum aan Boisson. De stad moet zich vóór zes uur hebben overgegeven. Zo niet, dan zullen de fortificaties net zo lang beschoten worden tot zij zijn vernietigd, waarna Dakar bezet zal worden door Britse en Vrije Franse troepen. Boisson antwoordt: 'Ik zal Dakar tot het einde verdedigen.' Bij zonsopgang

openen de kustbatterijen, nog steeds in dikke mist, opnieuw het vuur op de Engels-Franse vloot. De Britten schieten terug tot tien uur, waarbij de 'Richelieu' nogmaals wordt getroffen en een lichte Vichy-kruiser in brand wordt geschoten. Geen treffers op Britse schepen, ook niet als het duel in de namiddag gedurende korte tijd wordt hervat.

25 september 1940. Bij helder weer ontstaat opnieuw een duel tussen de kustbatterijen en de 'Richelieu' enerzijds en de Engelse marine-eenheden anderzijds. Als om negen uur het slagschip 'Resolution' getroffen wordt door een Vichy-torpedo, besluit

Cunningham terug te trekken. Met het oog op een dreigende Duitse invasie van Engeland durft de Britse vloot geen grote risico's te lopen en kunnen de schepen ook niet te lang bij Dakar worden ingezet. De Gaulle kan niet anders dan zich hierbij neerleggen. Verbitterd moet hij in de komende dagen het sarcasme van de Vichy-propaganda over zich heen laten gaan en zich schrap zetten tegen een storm van Engelse en Amerikaanse verwijten. 'Ik voelde me als een man', zo zal hij later schrijven, 'wiens huis door een aardshok wordt getroffen en die een regen dakpannen op zijn hoofd krijgt.'

HET FRANSE KOLONIALE RIJK

Het Franse koloniale imperium omvatte in de zomer van 1940 in Azië een gebied van 743.000 km², in Afrika van 11.043.000 km² en elders in de wereld van 117.000 km². Deze gebieden hadden een bevolking van respectievelijk bijna 26, ruim 42 en bijna 1 miljoen zielen.

Frankrijk zelf had een oppervlakte van 550.986 km² en een bevolking van ongeveer 42 miljoen zielen.

Het koloniale rijk van de Fransen bestond uit de volgende koloniën, protectoraten en onderhorigheden:

AFRIKA

1. Noord-Afrika:

Algerije - In 1830 en de daaropvolgende jaren veroverd; van 1881 af bestuurd als een deel van het moederland.

Tunis - In 1881 onder Frans protectoraat gesteld. Het land had een inheems bestuur.

Frans-Marokko - Bestond uit een groot deel van het sultanaat Marokko, dat de Fransen in 1907 bezetten. Het gebied werd van 1912 af bestuurd als een protectoraat.

2. Frans-West-Afrika:

Een federatie van zeven koloniale gebieden, bestuurd door een gouverneur-generaal, plus het mandaatgebied van Togo. Die koloniën waren:

Senegal - Tussen 1736 en 1889 veroverd. Het gebied had eigen bestuursinstellingen en een vertegenwoordiging in het Franse parlement. Dakar met het omliggende gebied werd in 1924 van Senegal afgesplitst. Dakar was het belangrijkste bestuurscentrum van Frans-West-Afrika en had een haven en een luchtmachtbasis.

Frans-Guinea - In 1843 verworven.

Ivoorkust - In 1843 Frans bezit geworden.

Dahomey - In 1893 verworven.

Mauretanië - In 1893 verworven.

Franse Soedan - In 1893 verworven.

Niger - In 1912 verworven.

Togo - Een mandaatgebied dat voor twee derde bestond uit de vroegere Duitse kolonie van die naam. In financieel en bestuurlijk opzicht bleef het gebied een afzonderlijke eenheid. De gouverneur-generaal van Frans-West-Afrika vervulde echter tevens de functie van Hoge Commissaris van het mandaatgebied Togo.

3. Frans-Equatoriaal-Afrika:

Dit gebied, ook wel Franse Kongo genoemd, werd van 1841 af verworven en werd in 1910 verdeeld in de koloniën:

Gabon

Midden-Kongo en

Oebangui-Shari

Het Tsjaadgebied werd in 1920 als afzonderlijke kolonie afgescheiden van Oebangui-Shari. In 1934 werd deze federatie van vier koloniën tot één kolonie samengevoegd. Frans-Equatoriaal-Afrika bestond verder uit:

Frans-Kameroen - Een mandaatgebied dat het grootste gedeelte van een vroegere Duitse kolonie omvatte. Het werd in 1923 een zelfstandig gebied.

De Sahara - Dit woestijngebied kwam krachtens een Engels-Franse overeenkomst van 21 maart 1899 vrijwel geheel binnen de Franse invloedssfeer te liggen.

4. Frans-Somaliland:

Een gebied, gelegen aan de Afrikaanse oostkust. Het werd in 1864 verworven. In 1888 stichtten de Fransen er de havenstad Djibouti.

5. De eilanden:

Drie eilanden aan de Afrikaanse oostkust, te weten:

Madagascar - Een kolonie sedert 1896.

De Comorengroep - Als kolonie in 1914 onder bestuur van Madagascar gebracht.

Réunion - Verkregen in 1643. Het eiland had een zelfstandig bestuur en was vertegenwoordigd in het Franse parlement.

AZIË

1. Frans-India:

Een gebied met een zelfstandig bestuur en een vertegenwoordiging in het Franse parlement. Het bestond uit vijf provincies, gelegen rondom de steden Pondicherry, Karikal, Chandernagore, Mahé en Yanaon.

2. Frans-Indochina:

Deze overzeese bezitting omvatte de volgende gebieden:

Cochin China - Een kolonie, verworven in 1858.

Cambodja - Sinds 1863 een protectoraat.

Tongkin en Annam - Een protectoraat, verworven tussen 1873 en 1885.

Laos - Een protectoraat, verworven tussen 1884 en 1893.

Deze vier protectoraten werden in 1899 verenigd in een unie onder bestuur van een gouverneur-generaal.

Kwang-Tsjou-wan - Een gebied dat in 1899

van China werd gepacht en eveneens tot Frans-Indochina werd gerekend.

AMERIKA

Het Franse koloniale rijk in de Nieuwe Wereld bestond uit vijf koloniën, die in de eerste decennia van de zeventiende eeuw werden verworven en alle een zelfstandig bestuur hadden. Het waren:

1. St. Pierre en Miquelon:

Twee eilandjes aan de zuidkust van Newfoundland.

2. Guadeloupe:

Een eiland in het Caribische gebied.

3. Martinique:

Een eiland in het Caribische gebied.

4. Frans-Guyana:

Een gebied aan de noordoostkust van Zuid-Amerika, grenzend aan de toenmalige Nederlandse kolonie Suriname.

OCEANIË

1. Nieuw-Caledonië:

Een eilandengroep ten oosten van Australië. Ze kwam tussen 1841 en 1881 in Frans bezit.

2. De Nieuwe Hebriden:

Een eilandengroep ten oosten van Australië. Van 1906 af werden deze eilanden samen met Engeland bestuurd in een condominium.

3. De eilanden in de Grote Oceaan:

Deze eilandenbezitting, die tussen 1841 en 1881 in Franse handen kwam, omvatte de volgende groepen:

Toubouai Eilanden

Gambier Eilanden

Marquises

Rapa

Genootschapseilanden (met o.a. Tahiti)

Touamotou Eilanden

Tahiti was het centrum van dit koloniale eilandenrijk, dat een zelfstandig bestuur had.

SYRIË EN LIBANON

Dit mandaatgebied werd in 1919 bij het verdrag van Versailles aan Frankrijk toegewezen.

Vóór 7 november 1942 (de dag waarop de Duitsers het onbezette deel van Frankrijk binnenrukten) kozen de koloniën in Frans-Equatoriaal-Afrika, Kameroen, de Pacific-eilanden en de Franse provincies in India vrijwillig de zijde van generaal de Gaulle en diens France Libre. St. Pierre en Miquelon, Syrië, Libanon en Madagascar werden met geweld aan de zijde van de generaal gebracht.

VECHTEN IN VEELVOUD

DR. I. LIPSCHITS

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog had Frankrijk al ruim elf eeuwen lang een traditioneel beleid gevoerd in het Midden-Oosten. In 797 stuurde Karel de Grote de eerste Franse ambassadeur naar Haroen al-Rasjied, toen kalief van Bagdad. Sindsdien had de Franse diplomatie in het Midden-Oosten zich gekenmerkt door het streven naar verwerving van politieke macht en culturele invloed, bij voorkeur door zich op te werpen als beschermer van de Heilige Plaatsen van het christendom.

Na de Eerste Wereldoorlog kreeg de Franse positie in dat gebied een bijzondere volkenrechtelijke erkenning. Het Ottomaanse Rijk was als verliezer uit de oorlog gekomen en als straf moest het grote delen van zijn grondgebied afstaan. Twee van deze gebieden werden door de Volkenbond als mandaat aan Frankrijk toegewezen: Syrië en Libanon. Hoewel Frankrijk volgens artikel 22 van het Charter van de Volkenbond de bevolking van de mandaatgebieden diende op te voeden tot onafhankelijkheid, werden Libanon en Syrië bestuurd alsof het koloniën waren. De Hoge Commissarissen in Syrië en Libanon gedroegen zich als onderkoningen van de Franse republiek.

In de eerste periode van de Tweede Wereldoorlog was Gabriel Puaux Franse Hoge Commissaris in de Levant. Hij was een beroepsdiplomaat. Misschien daarom vond hij het verschijnsel-de Gaulle griezelig: zich aansluiten bij Vrij Frankrijk betekende breken met het wettige gezag en dat druiste in tegen alles wat de Franse beroepsdiplomaat had geleerd. Hij reageerde dan ook niet op de oproep van generaal De Gaulle teneinde zitting te nemen in het uitvoerende orgaan van Vrij Frankrijk.

Zowel Churchill als De Gaulle hechtten grote waarde aan het bezit van Syrië en Libanon. Voor Churchill gold in de eerste plaats de strategische betekenis van het gebied. Voor De Gaulle betekenden Syrië en Libanon bovendien nog een 'eigen' grondgebied voor de Vrije Fransen. Churchill en De Gaulle kwamen overeen dat alles in het werk moest worden gesteld om aansluiting van Syrië en Libanon bij Vrij Frankrijk te verkrijgen. Dit zou echter een zuiver Franse aangelegenheid moeten zijn. Hoewel er aanvankelijk onenigheid bestond over de keuze van de persoon die voor dit doel naar het Midden-Oosten zou worden gestuurd, werd ook op dit punt overeenstemming bereikt: generaal Catroux, gewezen gouverneur-generaal van Indo-

Generaal Catroux, die al heel vroeg de kant van De Gaulle koos, probeerde van Palestina uit tevergeefs de Franse autoriteiten in Syrië en Libanon over te halen zich bij de geallieerden aan te sluiten.

china en fervent aanhanger van De Gaulle. Vanuit het Engelse mandaatgebied Palestina trachtte Catroux invloed uit te oefenen op de Franse legerleiding in de Levant en op Puaux. Maar hij stuitte op verzet van deze laatste. Puaux was een *attentiste*: in de strijd om de macht tussen Pétain en De Gaulle nam hij een afwachtende houding aan. In het najaar van 1940 moest Catroux aan De Gaulle berichten dat de Levant 'een

bittere vrucht was, die maar niet wilde rijpen'. Hij vreesde dat deze zaak slechts met militair geweld kon worden opgelost.

Inmiddels was de afwachtende houding van Puaux ook in Vichy duidelijk geworden. In november 1940 werd hij van zijn post ontheven. Op instigatie van Laval — in oktober minister van buitenlandse zaken geworden — werd Jean Chiappe tot zijn opvolger benoemd. Deze om zijn fascistische opvattingen beruchte politicus bereikte de Levant niet; zijn vliegtuig verongelukte boven de Middellandse Zee. In zijn plaats werd generaal Dentz benoemd tot Hoge Commissaris in de Levant. Dentz was geen onbekende in dit gebied. In de jaren twintig was hij chef van het *deuxième bureau* in Syrië geweest. Daar had hij de Engelsen leren haten om hun pro-Arabische en anti-Franse politiek. Bij de Franse capitulatie in 1940 was hij militair gouverneur van Parijs. Dentz behoorde tot de groep van hoge officieren die volledig achter Pétain stonden. Nieuwe pogingen van Catroux om de Levant voor Vrij Frankrijk te winnen faalden.

Zowel de Engelse regering als de leiders van Vrij Frankrijk maakten zich ernstige zorgen over Syrië en Libanon. In het voorjaar van 1941 stonden de geallieerden er slecht voor in het militaire gebied dat werd aangeduid met de naam Midden-Oosten. Albanië, Joegoslavië en Griekenland waren door de As-mogendheden veroverd; Kreta was gevallen; Rommel rukte met zijn Afrikakorps op naar Egypte. De geallieerde opperbevelhebber in het gebied, generaal Wavell, had groot gebrek aan troepen en materieel. Hij was zeer beducht voor de opening van een nieuw front in de Levant.

Voor het Duitse opperbevel waren dit juist redenen die de opening van een nieuw gevechtsterrein in het Midden-Oosten aanlokkelijk maakten. Voor Duitsland had de verovering van Syrië en Libanon belangrijke strategische voordelen. Het Suezkanaal en de Engelse verbindingen met India zouden worden bedreigd; Turkije zou worden afgesneden van Palestina en Egypte; de vlootbasis in Cyprus zou veel van haar waarde verliezen; met de Syrische vliegvelden als bases zou de *Luftwaffe* alle belangrijke oliegebieden in het Midden-Oosten kunnen aanvallen.

De Duitsers zouden kunnen rekenen op de steun van een meerderheid van de bevolking. Syriërs en Libanezen maakten geen geheim van hun pro-Duitse gezindheid. Onder deze

omstandigheden was het voor de Duitsers niet zo moeilijk in de Levant een uitgebreid spionagenet op te zetten. Overigens was het Duitse leger voor inlichtingen niet uitsluitend aangewezen op het gebruik van spionnen. Na de Franse overgave werden vanuit Berlijn officiële militaire missies naar Syrië gezonden, zo bijvoorbeeld majoor Pratt, die met drie andere officieren in oktober 1940 een uitgebreid onderzoek instelde naar de situatie aan de grens tussen Syrië en Irak.

In een memorandum, gedateerd 12 april 1941, schreef de Amerikaanse admiraal Turner dat naar zijn mening het Duitse leger een aanval zou doen op Syrië. Ook in Londen

E.C.P.-Armées

E.C.P.-Armées

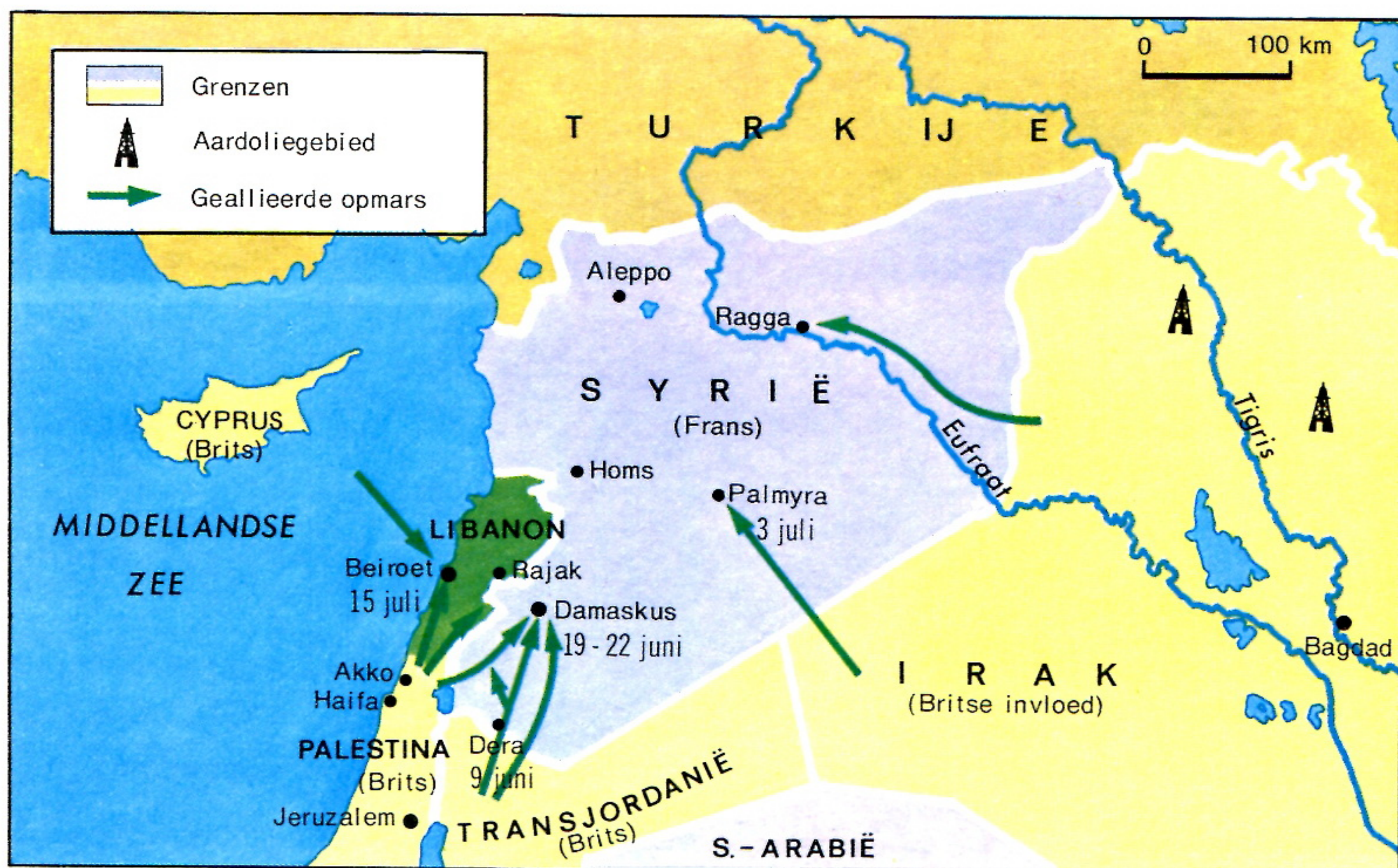
ging men hiermee steeds meer rekening houden. Men verkeerde echter in onzekerheid of in dat geval generaal Dentz zijn troepen al dan niet opdracht zou geven de strijd met het Duitse leger aan te binden. Aan die onzekerheid kwam een einde met de opstand in Irak.

Irak was na de Eerste Wereldoorlog aan Engeland toegewezen als mandaatgebied. In 1930 verwierf Irak een vorm van quasi-onafhankelijkheid: een onafhankelijke staat Irak werd gecreëerd, waarbinnen Engeland een grote macht behield op basis van een in dat jaar gesloten verdrag. Dit verdrag gaf aan Engeland bepaalde rechten op militair gebied, waarvan de regering in Londen tijdens de Tweede Wereldoorlog gebruik maakte. Eind maart 1941 vond in Irak een staatsgreep plaats, geleid door Rasjied Ali Kilani, daarbij gesteund door de grootmoefiti van Jeruzalem, Amin el-Hoesseini. Beiden waren overtuigde aanhangers van nazi-Duitsland. Rasjied Ali verzette zich tegen de aanspraken die Engeland op basis van het verdrag van 1930 maakte. Op 2 mei 1941 leidde dit tot een gewapend treffen tussen de troepen van Rasjied Ali en Engelse leger-eenheden. Deze anti-Engelse opstand had de volle steun van Duitsland.

Om die steun effectief te maken had Duitsland de hulp nodig van de Franse autoriteiten in Syrië, de buurstaat van Irak. Reeds op 3 mei 1941 werden inleidende besprekingen gevoerd tussen de Franse admiraal Darlan en de Duitse ambassadeur in Parijs, Abetz. Dit leidde nog dezelfde maand tot een onderhoud in Berchtesgaden tussen Hitler, Ribbentrop en Darlan. Het resultaat was een geheim Frans-Duits protocol, waarin werd bepaald dat van Syrië uit wapens en munitie zouden worden geleverd aan Rasjied Ali en dat de *Luftwaffe* gebruik zou mogen maken van minstens één vliegveld in Syrië. Al direct na de inleidende besprekingen zorgde Abetz ervoor dat Dentz op de hoogte werd gebracht. Hij stuurde zijn tweede ambassade-secrataris, Rudolf Rahn, naar de Levant om Dentz duidelijk te maken wat van hem werd verwacht. Rahn slaagde erin Dentz te overtuigen. Zeer snel werden vanuit Syrië wapenzendingen naar Irak georganiseerd. Tevens kregen Duitse vliegtuigen het recht om Syrische vliegvelden te gebruiken.

De strategische betekenis van de opstand van Rasjied Ali Kilani was gering, ook al werd generaal Wavell erdoor genoodzaakt troepen te onttrekken aan het front tegen Rommel. De opstand werd vrij spoedig neergeslagen. Het is zeer de vraag of Rasjied Ali veel nut heeft gehad van de Franse wapenzendingen. De van Syrische vliegvelden opererende Duitse vliegtuigen zijn wél een hinder geweest voor de Engelsen in hun strijd tegen Rasjied Ali.

Maar de grootste betekenis van de Iraakse opstand betrof Syrië en Libanon. De wapenleveranties en de steun aan de *Luftwaffe* toonden aan waartoe Vichy en de vertegenwoordigers van dat bewind in de Levant bereid waren. Het was vanaf dat moment zinloos om nog te pogen Dentz over te halen zich aan te sluiten bij Vrij Frankrijk teneinde op die wijze Syrië en Libanon veilig te stellen voor de geallieerde oorlogvoering.

Evenmin kon er nog sprake van zijn dat men Vichy ongehinderd het gezag zou laten over Syrië en Libanon, het kwetsbare punt in het Midden-Oosten.

Het besluit om tot een gewapende actie tegen de Franse mandaatgebieden over te gaan deed een politieke strijd ontbranden, waarbij de generaals Wavell en Catroux lijnrecht tegenover elkaar kwamen te staan. Wavell heeft zich tot het uiterste verzet tegen dit besluit. Naar zijn mening beschikte hij niet over voldoende troepen om een nieuw front te openen in Syrië en Libanon. Catroux meende echter dat de strijd niet heftig zou worden omdat een belangrijk deel van de troepen van Dentz — zo ze al niet zouden

Mondadori

Mondadori

Boven: gemotoriseerde troepen van de 1e division Française Libre trekken onder toejuichingen door de straten van Damascus.

Geheel boven: met gepantserde voertuigen trekken Britse troepen na hevige gevechten een dorpje in Syrië binnen.

Linksboven: de anti-Engelse generaal Dentz, Hoge Commissaris in de Levant.

Linksmidden: een artilleriepositie van de Vichy-troepen in de buurt van Damascus.

Linksonder: een overzicht van de Syrische campagne die in de zomer van 1941 een eind maakte aan het Vichy-bewind in de Levant.

Rechts: op 14 juli 1941 werd in Akko de 'Convention de Saint-Jean-d'Acre' gesloten. Ze maakte een einde aan de Syrische campagne en werd onder meer ondertekend door de Engelse generaal Wilson (midden) en door generaal Catroux (rechts van hem).

Imperial War Museum

overlopen naar het kamp van De Gaulle — geen weerstand zou bieden. Dit optimisme werd niet gedeeld door Wavell en het verloop van de strijd zou aantonen dat deze laatste gelijk had.

De politieke strijd om de beslissing speelde zich vooral af in Londen, waar de vertegenwoordigers van De Gaulle grote druk uitoefenden op het Engelse oorlogskabinet. Voor Churchill was dit overbodig: hij was, vanwege het risico van een Duitse invasie, overtuigd van de noodzaak om gewapenderhand in te grijpen in de Levant. Het kabinet nam de beslissing. Eerst werd nog gepoogd Wavell van de bittere noodzaak te overtuigen, maar toen hij bleef tegenstribbelen, kreeg hij uit Londen het bevel om tot actie over te gaan. Wavell dreigde met ontslag, maar toen Churchill hiervoor niet zwichtte, gaf de geallieerde opperbevelhebber de politieke strijd op om zich voor te bereiden op de militaire.

Op 8 juni 1941 maakte de Engelse regering bekend dat zij in samenwerking met Vrij Frankrijk tot de aanval was overgegaan. In de verklaring werd Vichy verweten tot steeds nauwere samenwerking met de As-mogendheden te zijn overgegaan; de Duitse infiltratie in Syrië was begonnen en de Vichy-regering — aldus de verklaring — nam maatregelen die ertoe zouden leiden dat Syrië en Libanon onder volledig Duits toezicht zouden komen te staan.

Voor de actie had Wavell de volgende troepen vrijgemaakt: de 7e Australische divisie onder bevel van generaal Laverack; de 5e brigade van de 4e Indische divisie onder bevel van generaal Lloyd; een eskadron tanks van de *Royal Dragoons*; een regiment cavalerie van de 6e Australische divisie; de 1e divisie van de Palestijnse cavalerie en een afdeling commando's uit Cyprus. De Engelse vloot en luchtmacht zouden zoveel mogelijk steun geven. Daarnaast nam de *1e division Française Libre* onder generaal Legentilhomme aan de strijd deel. Tegenover deze verscheidenheid van legeronderdelen stond het hecht georganiseerde leger van Dentz met ongeveer 35.000 manschappen.

Het aanvalsplan was gericht op verovering van Beiroet en Rajak (via de kustweg langs de Middellandse Zee) en van Damascus (van Transjordanië uit). De aanval begon in de nacht van 7 op 8 juni 1941. De troepen van Dentz boden heftig verzet, zozeer zelfs, dat Wavell na een week nieuwe troepen aan het front met Rommel moest onttrekken (een brigade infanterie en een regiment artillerie), terwijl hij tegelijkertijd Indische troepen vanuit Irak Syrië liet binnenvallen. Het was een harde strijd. In zijn officieel verslag spreekt Wavell over een '*extremely stout fight*' van de Vichy-troepen en '*casualties on both sides were heavy.*'

De geallieerden wisten dat de positie van Dentz uiteindelijk hopeloos zou zijn, omdat hij was afgesneden van het Franse moederland. Het enige gevaar school in een inmenging van Duitse zijde. Direct na het uitbreken van de vijandelijkheden bood de Duitse legerleiding de regering in Vichy steun van de *Luftwaffe* aan. Om politieke

redenen, zo antwoordde Vichy, was een directe Duitse interventie in de staten van de Levant minder gewenst; maar wel zou het bijzonder welkom zijn indien Duitse vliegtuigen aanvallen zouden doen op de vliegvelden van Amman, Haifa en Lydda, op de haven van Haifa en op de geallieerde schepen in het gebied tussen de Levant en Cyprus.

Dentz meende echter wél behoefte te hebben aan een directe Duitse steun in de staten van de Levant. Na overleg met Rahn — die ondanks de beëindiging van de Iraakse opstand in Irak was gebleven — verzocht hij Vichy toestemming om het vliegveld van Aleppo ter beschikking van de *Luftwaffe* te stellen. De regering in Vichy aarzelde. Militaire samenwerking met Duitsland in de Levant had politieke nadelen en men was slechts bereid die nadelen te aanvaarden indien het daardoor mogelijk zou worden een militaire overwinning te behalen. Daarvoor was het nodig dat de *Luftwaffe* op uitgebreide schaal en voor een lange periode zou kunnen interveniëren. Alleen wanneer Dentz hiervoor de technische mogelijkheden zou kunnen scheppen, was Vichy bereid het risico te aanvaarden.

Dentz antwoordde dat hij hiertoe niet in staat was, maar nog diezelfde dag deed hij weer een verzoek om steun van Duitse vliegtuigen. De regering in Vichy stuurde daarop generaal Bergeret naar Syrië om ter plaatse een onderzoek in te stellen. Bergeret kwam op 17 juni aan en nog diezelfde avond stelde hij Vichy op de hoogte dat het om politieke redenen ongewenst was Duitse interventie te vragen. Hiermee was het lot van Dentz bezegeld. Op 18 juni verzocht hij de Amerikaanse consul in Beiroet te informeren wat de voorwaarden van het Engelse opperbevel waren voor het beëindigen van de strijd.

Het duurde lang voordat men tot onderhandelingen over een wapenstilstand kwam. Dit was vooral te wijten aan de regering in Vichy, die zoveel mogelijk traineerde. Vichy wilde uitsluitend onderhandelen met de Engelse bevelhebber en alleen over puur militaire zaken. Hiertegen keerde zich De Gaulle, die meteen een politieke regeling eiste. De Engelsen probeerden tussen deze twee klippen door te zeilen.

Pas op 11 juli 1941 kreeg Dentz toestemming om onderhandelingen te beginnen. Nog dezelfde dag verzocht hij om een wapenstilstand. De onderhandelingen vonden plaats in Akko. In feite waren er drie delegaties: de Engelse onder leiding van generaal Wilson, de delegatie van Vrij Frankrijk onder leiding van generaal Catroux en de delegatie van Vichy onder leiding van generaal de Verdilhac. Door handig manoeuvreren slaagde De Verdilhac erin Wilson in een positie van scheidsrechter te plaatsen tussen Vichy en Vrij Frankrijk. De militair-technische problemen (ontruiming, overgave van wapens, enzovoort) waren snel geregeld, maar de politieke kwesties namen meer tijd in beslag. Op de twee belangrijkste politieke punten boekte De Verdilhac een overwinning op Catroux: de door De Gaulle geëiste mogelijkheid voor de troepen van Dentz om zich bij Vrij Frankrijk aan te sluiten werd sterk afgezwakt en in het in Akko gesloten verdrag (*Convention de Saint-Jean-d'Acre*)

werd in het geheel geen melding gemaakt van het bestaan van Vrij Frankrijk.

Na de ondertekening van het verdrag op 14 juli 1941 ontketende De Gaulle een felle actie. Hij deelde de Engelse regering mee dat Vrij Frankrijk het verdrag niet erkende. De aanwezigheid van een delegatie van Vrij Frankrijk bij de onderhandelingen had volgens hem geen bindende betekenis, omdat Catroux geen volmacht had tot onderhandelen, maar slechts als waarnemer de besprekingen had bijgewoond. Tegelijkertijd deelde De Gaulle mee dat de troepen van Vrij Frankrijk in het Midden-Oosten voortaan zelfstandig zouden opereren; niet meer onder, maar naast het Engelse opperbevel. Militair had deze dreiging van De Gaulle weinig betekenis, maar in Londen begreep men dat er ernstige politieke verwickelingen zouden komen indien de troepen van De Gaulle zelfstandig tot acties zouden overgaan. Daarbij kwam dat Churchill het niet eens was met de wijze waarop de bepalingen van het verdrag van Akko werden uitgevoerd. Hij was vooral verbolgen over het feit dat op basis van dit verdrag zeshonderd Duitsers, behorende tot het Vreemdelingenlegioen, naar Frankrijk werden getransporteerd. Langs diplomatieke weg werd dit conflict tussen Vrij Frankrijk en Engeland in der minne geschikt. Tussen deze twee partijen werd een 'interpretatief akkoord' gesloten, dat voorrang kreeg boven het verdrag van Akko. Dit akkoord bevatte een aantal bepalingen waaraan de Engelsen zich bij de uitvoering van het verdrag van Akko stipt dienden te houden. Uiteraard protesteerde Vichy heftig tegen deze omzeiling van het verdrag van Akko, maar de Engelse regering verklaarde hiertoe gerechtigd te zijn omdat Dentz de bepalingen van het verdrag had geschonden. Zo had hij in strijd hiermee gevangen genomen Britse officieren aan de Duitsers uitgeleverd.

Generaal Dentz keerde als een verbitterd man terug naar Frankrijk. In een redevoering tijdens een reünie met zijn troepen in Arles gaf hij de schuld van het voor Vichy zo treurige verloop van zaken aan '*la politique démocratique-maçonnique et la finance judéo-saxonne*'. Voor zijn verzet tegen de geallieerde troepen werd hij benoemd tot grootofficier in het *Légion d'Honneur*. Na de bevrijding van Frankrijk moest Dentz voor een rechtbank verantwoording van zijn daden afleggen. Wegens zijn activiteiten tijdens de Iraakse opstand en zijn verzoeken om Duitse interventie tijdens de gevechten in Syrië en Libanon werd hij ter dood veroordeeld. Het arrest bepaalde verder dat hem zijn decoraties van het *Légion d'Honneur* moesten worden ontnomen.

Het 'interpretatief akkoord' tussen Vrij Frankrijk en Engeland zuiverde de verhouding tussen de twee bondgenoten. Engeland accepteerde het politieke gezag van Vrij Frankrijk in de twee Franse mandaatgebieden. De goede relaties zouden echter slechts van zeer tijdelijke aard zijn. Binnen enkele maanden kwam het alweer tot ernstige politieke moeilijkheden. Gezien de eeuwenoude Anglo-Franse rivaliteit in het Midden-Oosten lag dat in de lijn der verwachtingen.